

Barnets rettsstilling etter barnevernloven § 4-4

Kandidatnummer:

545

Til sammen ord

15589

27.11.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
<u>2</u>	<u>AVGRENSNING</u>	<u>2</u>
<u>3</u>	<u>HISTORIKK</u>	<u>2</u>
<u>4</u>	<u>BARNEVERNKONVENSJONEN</u>	<u>3</u>
<u>5</u>	<u>DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSKONVENSJONEN ARTIKKEL 8</u>	<u>4</u>
<u>6</u>	<u>KOMPARATIV RETT</u>	<u>5</u>
<u>7</u>	<u>HJELPETILTAK ETTER BARNEVERNLOVEN</u>	<u>7</u>
7.1	Innledning	7
7.2	Grunnprinsippene	8
7.2.1	Innledning	8
7.2.2	Hensynet til barnets beste	8
7.2.3	Det biologiske prinsipp	11
7.2.4	Det minste inngreps prinsipp	14
7.3	Barnevernloven § 4-4.	16
7.3.1	Innledning	16
7.3.2	Barnevernloven § 4-4, 1. ledd	20
7.3.3	Barnevernloven § 4-4, 2. ledd	21
7.3.4	Barnevernloven § 4-4, 3. ledd	25
7.3.5	Barnevernloven § 4-4, 4. ledd	25
7.3.6	Barnevernloven § 4-4, 5. ledd	28
7.4	Barnets rettigheter	30

<u>8</u>	<u>BARNETS RETTSTILLING DE LEGE FERENDA</u>	<u>36</u>
<u>9</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>45</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>47</u>

1 Innledning

Jeg har i denne oppgaven valgt å sette fokus på barnas rettigheter. De siste tiårene har samfunnet rettet mer og mer oppmerksomheten mot de enkelte minoriteters og andre grupper av menneskers sine rettigheter sammenlignet med samfunnet generelt. Dette gjelder både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Menneskers rettigheter har også blitt et meget diskutert tema innenfor den juridiske profesjon. Vi har fått flere internasjonale konvensjoner som retter fokus på dette temaet samt at nasjonal lovgivning har endret seg mer og mer i retning av et samfunn uten forskjellsbehandling og hvor det enkelte individs rettigheter er hovedfokus.

Allikevel eksisterer det en ganske stor gruppe av mennesker hvor det fortsatt mangler en god del før man kan si at de har de samme rettigheter som andre mennesker i samfunnet, og dette er de mindreårige, barna. Deres rettigheter er som oftest underlagt foreldrene eller en annen verge som har omsorgsansvaret for dem. Noe utvikling har det vært, blant annet gjennom innføringen av barnekonvensjonen, men denne konvensjonen gir staten en plikt til å sørge for at barnet ikke blir utsatt for overgrep, omsorgssvik eller at deres rettigheter blir overkjørt. Den gir ikke barnet selv rett til å kreve at konvensjonenes bestemmelser blir overholdt.

Det har de siste årene, og spesielt gjennom barnevernloven av 1992, blitt lagt større vekt på å hjelpe barnet i hjemmet, blant annet ved at vilkårene for å iverksette hjelpetiltak er færre, og tilbudet om hjelpetiltak er blitt utvidet. Videre har det blitt lovfestet i barnevernloven at hensynet til barnets beste skal tas i betraktning ved avgjørelser som gjelder barnet. Alt dette har bidratt til å styrke barnets rettstilling, men det er samtidig mye som gjenstår.

Jeg har i denne oppgaven valgt å sette fokus på barnet og dets rettigheter etter barnevernslovgivningen, samt å rette oppmerksomheten mot de mangler jeg mener fortsatt eksisterer ved lovgivningen.

Oppgaven omhandler først litt generelt om hvilke rettskilder som har vært med å utforme barnevernloven og dens bestemmelse om hjelpetiltak. Så kommer selve hoveddelen med fokus på barnevernloven § 4-4, både gjennom en tolkning av denne bestemmelsen samt en drøftelse av barnets rettsstilling. Til slutt avslutter jeg med et kapittel om barnets rettsstilling de lege ferenda hvor jeg trekker frem hvordan jeg mener lovverket burde være for å styrke barnets rettsstilling på best mulig måte.

Til slutt vil jeg takke veileder, advokat Kjell Holden, for hyggelige og konstruktive tilbakemeldinger og informative samtaler, og Liv Drangsholt som jobber som behandler på Borgestadklinikken for innspill og kilder. Jeg vil også takke Elisabeth Gording Stang som har gjennom sin doktoravhandling og programmet Puls på NRK har gitt meg inspirasjon til å skrive oppgaven.

2 Avgrensning

Jeg har valgt å skrive om barnets rettsstilling etter barnevernloven § 4-4 og avgrenser dermed oppgaven til å gjelde de frivillige hjelpetiltakene hvor samtykke er et vilkår samt tvangstiltakene i bvl § 4-4, 4. ledd, da disse er omtalt som hjelpetiltak for familien. Andre tvangsvedtak, slik som omsorgsovertakelse, adopsjon osv vil derimot ikke bli omtalt i denne besvarelsen, da disse tvangstiltakene ikke er å anses som hjelpetiltak for familien.

3 Historikk

Lov om barnetjenester (barnevernloven) av 17. juli 1992 nr. 100 er en videreføring av den tidligere barnevernloven av 17. juli 1953 nr. 14, men noen endringer er foretatt. I forhold til bestemmelsen om hjelpetiltak er det i den nye loven lagt større vekt på bruk av hjelpetiltak og at terskelen for å iverksette disse skal reduseres. Dette er begrunnet i at barnet som utgangspunkt vil ha det best ved å bli boende hjemme hos foreldrene og at det beste

dermed vil være å forsøke å hjelpe barnet og dets foreldre i hjemmet. Dette følger blant annet av at FNs barnekonvensjon ble vedtatt 20. november 1989 og trådte i kraft 2. september 1990. Etter denne konvensjonens ikrafttredelse ble fokuset på barns rettigheter og levevilkår forsterket, noe som også førte til at barnevernloven var moden for en forandring, blant annet for å styrke barnas rettigheter og rettssikkerheten deres.

4 Barnevernkonvensjonen

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989 og trådte i kraft 2. september 1990 i samsvar med artikkel 49.¹ Konvensjonen ble inkorporert gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 4 med virkning fra 1. oktober 2003, jfr. Ot.prp.nr.45 (2002-2003).² Barnekonvensjonen artikkel 1 stadfester hva som skal regnes som et barn etter konvensjonens bestemmelser. Dette er mennesker under 18 år. I Norge er myndighetsalderen 18 år, jfr. vgml³ § 1, altså er norsk lovgivning her i overensstemmelse med konvensjonen.

Barnekonvensjonen har hatt stor betydning for utviklingen av barnevernloven og senere endringer, spesielt artikkel 3 om at hensynet til barnets beste skal tillegges vekt, artikkel 9 som beskytter familielivet og setter begrensninger for myndighetenes rett til omsorgsovertakelse, artikkel 12 som gir barn rett til å uttale seg i forhold vedrørende dem selv og artikkel 19 som gir staten en plikt til å beskytte barnet mot overgrep fra andre individer enn staten, for eksempel familien eller andre med omsorgen for barnet.

¹ Barnerett (2008) s. 129 – FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller

² Barnerett (2008) s. 130 - FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller

³ Lov om vergemål for umyndige av 22.april 1927 nr. 3

Barnekonvensjonen har også bidratt til at man mer og mer anser barnet for å være et subjekt og ikke et objekt, som en del av foreldrenes eiendom. Barnet blir altså tildelt selvstendige rettigheter, slik som vi ser av bestemmelsene beskrevet ovenfor.

5 Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen artikkel 8

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) ble inkorporert i norsk intern rett ved lov 21. mai 1999, og følger dermed ikke lenger utgangspunktet i folkeretten om det dualistiske prinsipp. Konvensjonen gjelder nå som norsk lov og skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jfr. §§ 2 og 3.

Konvensjonens artikkel 8 hjemler individets vern mot vilkårlige inngrep fra myndighetenes side. Beskyttelsen gjelder krenkelser overfor familielivet. Som familieliv regnes for det første en mors biologiske bånd til sine nyfødte barn. Biologiske fars rett avhenger av om han har eller har hatt et familieliv til mor. Barnet blir automatisk en del av familielivet til mor og far ved fødselen dersom disse har hatt et familieliv etter konvensjonenes bestemmelser på dette tidspunkt.⁴

Ektefeller anses alltid for å ha et familieliv. Dersom de ikke er gift, avgjøres det etter en konkret vurdering om forholdet mellom dem er tilstrekkelig stabilt til å utgjøre et familieliv. Som hovedregel kreves det at de har felles bolig, (felles husholdning).⁵

Utgangspunktet er at art. 8 skal tolkes snevert, ”narrowly interpreted”, men i barnevernssaker hvor hensynet til barnet vil være av vesentlig betydning, er det noe usikkert hvor langt dette synspunktet kan opprettholdes.⁶ Dette vil blant annet vise seg

⁴ Tjomsland (2003) s. 76

⁵ Tjomsland (2003) s. 76-77

⁶ Tjomsland (2003) s. 78 med henvisninger

nedenfor hvor hensynet til barnets beste behandles. EMK art 8 har stor betydning i forhold til det biologiske prinsipp, dette vil bli behandlet senere i avhandlingen.

EMK art 8 vil ha betydning både for alvorlige tiltak som omsorgsovertakelse, men også for mindre inngripende tiltak som iverksettelse av undersøkelse etter bvl § 4-3 eller hjelpetiltak etter bvl § 4-4, dette ser vi blant annet eksempel på i Rt. 2003 s. 301 som gjaldt adgangen til rettslig prøving av beslutning om iverksettelse av undersøkelsessak etter bvl § 4-3 (1). Høyesterett kom her til at art 8 om retten til respekt for familielivet ikke var ansett krenket da unntaket i art 8 (2) kom til anvendelse.

Etter art 8, 2. ledd kan myndighetene gjøre inngrep i familielivet hvis det er i samsvar med loven og nødvendig i et demokratisk samfunn. Vilåret om at det skal være nødvendig i et demokratisk samfunn, kan være av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlig trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter, jfr. art 8, 2. ledd. Når det gjelder barnevernloven vil myndighetene kunne gripe inn med tiltak som undersøkelse, hjelpetiltak, omsorgsovertakelse og adopsjon. Alle disse tiltakene vil være inngrep i retten til familie- og privatliv, men ofte også nødvendig i det demokratiske samfunn av hensyn til barnets helse og for å beskytte barnets rettigheter og friheter der dets interesser er motstridene med foreldrenes interesser.

EMK art 8 vil også ha betydning i forhold til det minste inngreps prinsipp. Dette da det etter art 8, 2. ledd vil være et sentralt spørsmål om formålet med tiltaket kunne vært oppnådd ved mildere og mindre inngripende tiltak for at det skal kunne være konvensjonsmessig, hensynet til respekten for familie- og privatlivet tilsier dette.

6 Komparativ rett

I både norsk, svensk og dansk barnevernsrett har barnekonvensjonen fått stor betydning og ført til at lovenes utforming i de ulike landene er forholdsvis lik. Men selv om alle landene

i stor grad har latt seg påvirke av den internasjonale utviklingen har hvert enkelt lands kultur, verdier og holdninger ført til at det allikevel forekommer en del ulikheter når det gjelder den praktiske utføringen av bestemmelsene, dette ser vi blant annet eksempler på i de ulike landenes rettspraksis.

Likheter i lovgivningen i de nordiske landene er for eksempel at det er kommunenes ansvar å ta initiativ til tiltak som skal iverksettes samt å følge opp disse tiltakene. Alle landene har hjemler for å kunne gripe inne med tvang, samt at disse tvangshjemlene også er svært like. Bestemmelsene om akuttvedtak er også meget likt utformet, det samme gjelder rettsbeskyttelse av partene, for eksempel ved at det kreves samtykke fra foreldrene for gjennomføring av de fleste hjelpetiltakene. Saksbehandlingsreglene i de ulike landenes lover er også svært likt utformet.⁷

Når det gjelder ulikhetene skiller blant annet Norge seg ut med en egen barnevernlov (på samme måte som Island og Finland har), mens bestemmelsene om hjelpetiltak fra barnevernet i Sverige og Danmark faller inn under sosiallovgivningen. I Danmark i ”serviceloven” og i Sverige i ”socialtjänslagen”.⁸ Denne forskjellen er relativ sentral da det er enklere å sette fokus på barnet situasjon når man har en egen barnevernslov enn hvor bestemmelsene faller inn under sosiallovgivningene. Her er det i større grad fokus på et familieperspektiv og det legges større vekt på å opprettholde familien som en enhet. Når det gjelder bestemmelsene om tvang er disse definert forskjellig, noe som også fører til at de brukes forskjellig i praksis, for eksempel i Norge hvor vedtak om tvang nødvendiggjør fylkesnemdsvedtak. Når det gjelder Danmark er det mer vanlig med døgnplasseringer og det foreligger få tvangsvedtak,⁹ dette er et utslag av at man i Danmark legger større vekt på foreldrenes interesser enn barnets ved motstrid, altså er man mer

⁷ Vogt Grinde (2003) s. 51

⁸ Vogt Grinde (2003) s. 52

⁹ Vogt Grinde (2003) s. 52

tilbakeholden med å gripe inn ved tvang.¹⁰ I Norge derimot er det mer fokus på barnet og dets interesser, og dermed er det også større aksept for å bruke tvang om dette skulle være nødvendig for å sikre barnets interesser når det er motstrid mellom dets interesse og foreldrenes.¹¹

Som vi her ser er det store likheter når det gjelder bestemmelsene om hjelpetiltak i de ulike nordiske landene, samt at de er i overensstemmelse med internasjonal rett og først og fremst da barnekonvensjonen. Dette styrker den norske barnevernloven og dens bestemmelser da den er i overensstemmelse med andre lands lovgivning og lovgivningen globalt.

7 Hjelpetiltak etter barnevernloven

7.1 Innledning

Barnevernlovens bestemmelser om hjelpetiltak for barn og dets familie finnes i bvl. § 4-4, og jeg vil her gi en fremstilling av det rettslige innholdet i bvl. § 4-4, samt gi en oversikt over de hensynene som ligger til grunn for avgjørelser etter denne bestemmelsen og formålet med bestemmelsen.

Formålet med bvl § 4-4 er todelt. Hjelpetiltakene skal både forebygge omsorgssvikt ved å avhjelpe manglende omsorgsevne hos foreldrene, samt gi de som trenger det, hjelp i situasjoner der de har et særlig behov, for eksempel når det gjelder forebygging av atferdsproblemer hos barn.¹² Det todelte forebyggingsformålet til bvl § 4-4 gir seg utslag i grunnprinsippene, det biologiske prinsipp, hensynet til barnets beste og det minste inngreps prinsipp.

¹⁰ Vogt Grinde (2004) s. 10

¹¹ Vogt Grinde (2004) s. 10

¹² Gording Stang (2007) s. 136

7.2 Grunnprinsippene

7.2.1 Innledning

Grunnprinsippene er de grunnleggende verdiene som bvl § 4-4 og samfunnet bygger på. I denne sammenheng er det naturlig å ta utgangspunkt i de tre prinsippene: det biologiske prinsipp, hensynet til barnets beste og det minste inngreps prinsipp. Andre relevante prinsipper vil være legalitetsprinsippet, men da jeg i denne oppgaven vil omhandle frivillige hjelptiltak hvor samtykke er et vilkår, vil ikke dette prinsippet få like stor betydning. Rettsikkerheten er beskyttet gjennom vilkåret om samtykke. Legalitetsprinsippet vil bli kort omtalt i forhold til det biologiske prinsipp nedenfor.

7.2.2 Hensynet til barnets beste

7.2.2.1 Hensynet til barnets beste

Det sentrale grunnprinsippet er hensynet til barnets beste. Dette hensynet er nedfelt i bvl. § 4-1, som en innledende bestemmelse til kapittel 4. Etter denne bestemmelsen skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet når bestemmelsene i kapittel 4 anvendes. Man må først bringe på det rene om det er adgang til å iverksette tiltak etter kapittel 4, jfr. legalitetsprinsippet. Hvis det er adgang til dette, vil hensynet til barnets beste være et av de mest sentrale hensynene man må legge vekt på ved skjønnsutøvelsen av hvilke alternativ som skal iverksettes.

Dette samsvarer med barnekonvensjonen art 3 (1) hvor det heter at hensynet til barnets beste skal være "a primary consideration" ved avgjørelser som berører barnet.

Formuleringen "a primary consideration" istedenfor "the primary consideration" indikerer at hensynet til barnets beste ikke er det eneste hensynet som skal tillegges vekt, men at dette vil være det mest sentrale hensynet ved skjønnsutøvelsen.¹³ Hensynet kan med andre ord ikke i seg selv begrunne tiltak.¹⁴

¹³ Detrick (1999) s. 91

¹⁴ Lindboe (2003) s. 46

Hensynet til hva som i de enkelte tilfellene er barnets beste, vil ikke alltid være like enkelt å få tak på. Barnets egen mening vil blant annet spille inn som et sentralt moment og etter bvl § 6-3 (1) og barnekonvensjonen art 12 (1) skal barnet gis anledning i å utale seg i saker som berører barnet.

7.2.2.2 Barnets uttalellesrett

Denne uttalellesretten må ses i samsvar med barnets alder og modenhet. I bvl § 6-3 (1) skal barn over 7 år og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter gis denne anledningen og etter barnekonvensjonen art 12 (1) skal barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter gis denne anledningen, altså er disse bestemmelsene i overensstemmelse med hverandre. Når det gjelder om barnets mening skal tillegges vekt heter det i bvl § 6-3 (1) at barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet, det samme følger av barnekonvensjonen art 12 (1). Høyesterett har i flere tilfeller lagt barnets mening til grunn ved avgjørelsen av hva som vil være til det beste for barnet, jfr. blant annet Rt. 2004 s. 1046, Rt. 1995 s. 447 og Rt. 1990 s. 657.

Rt. 2004 s. 1046 gjaldt spørsmålet om foreldrenes rett til samvær med sin syv år gammel datter som de hadde mistet omsorgsretten til. Høyesterett tilkjente ikke foreldrene samværsrett og det ble særlig lagt vekt på barnets motvilje mot å besøke foreldrene. Det ble blant annet uttalt at ”På tross av de generelle hensyn som taler for et fortatt samvær, er jeg (...) blitt stående ved at det vanskelig kan forsvares å opprettholde samvær i dette tilfellet. De sakkyndige omtaler Cs vegring som særlig ”bastant”, og de uttaler at hun viser sterke ubehag på en spesielt ”sterk og utvetydig måte”. De mener (...) dette ”mest sannsynlig” skyldes reaktivering av traume i forbindelse med skaden hun er påført. (...)”, jfr. Avsnitt 73 og videre i avsnitt 75 at ”Jeg er etter dette kommet til at påkjenningene for C med en fortsatt samværsordning vil måtte antas å bli så store at foreldrenes interesser må vike, (...) spørsmålet om samvær vil kunne komme i en annen stilling, særlig dersom C, når hun blir eldre, skulle se annerledes på spørsmålet.”

Et problem som ofte vil forekomme når det gjelder om barnets mening reflekterer barnets beste vil være hvor barnet er i en lojalitetskonflikt med sine biologiske foreldre og fosterforeldrene, se blant annet Rt. 1998 s. 1702 som gjaldt spørsmålet om opphevelse av omsorgsvedtaket av to gutter på 12 og 14 år. Høyesterett uttaler her: ”I vår sak mener jeg det er grunnlag for atskillig tvil om i hvilken grad Cs og Ds utsagn er uttrykk for en entydig mening hos dem. Den lojalitet som barn vanligvis føler overfor sine foreldre, kan generelt skape slik tvil i omsorgssaker. I vår sak har moren i spesielt stor grad trukket barna inn i sin konflikt med barnevernet. Flere vitneforklaringer gir inntrykk av motstridende følelser hos guttene, og at deres svar kan være motivert av tanken på morens reaksjon. (...) Min oppfatning er at Cs og Ds utsagn om at de ønsker å bo hos foreldrene, ikke kan få noen avgjørende vekt.”¹⁵

Som vi ser her vil er det usikkert om barnets uttalelser angående avgjørelsen stemmer med deres egenlige mening og hva som vil være til det beste for dem. Andre faktorer som kan spille inn når det gjelder om barnets mening reflekterer barnets beste kan være påvirkning fra fosterforeldre, at barnets trives/mistrives i det skolemiljøet hvor foreldrene/fosterforeldrene bor, barnets ønske om å være normal, være som ”alle andre” og ha en normal familiesituasjon, redsel for å måtte flytte, osv. Alt dette må tas i betraktning når man skal avgjøre hva som er det beste for barnet. Altså vil ikke alltid barnets mening reflektere hva som vil være til det beste for barnet, men det vil ofte være et sterkt moment, og barnet skal gis anledning til å uttale seg hvis de er i stand til dette.

7.2.2.3 Internasjonal praksis bruk av hensynet til barnets beste

EMD har også i flere saker lagt til grunn at hensynet til barnets beste må tillegges betydelig vekt. Dette ser vi blant annet eksempel på i saken Bronda mot Italia, dom av 9. juni 1998, Reports 1998 - IV side 1476. Saken gjaldt klage på at de nasjonale myndigheters utsettelse av gjennomføringen av gjenforeningen av barnet etter omsorgsovertakelse. Behandlingen av saken tok etter klagedes mening alt for lang tid. EMD fant at det ikke forelå krenkelse av art 8 på tross av at forsinkelsen og at de nasjonale myndigheter ikke kunne

¹⁵ Rt. 1998 s. 1702 på s. 1711

rettferdiggjøre denne forsinkelsen.¹⁶ EMD uttaler her i avsnitt 62 at: ”In conclusion, while a fair balance has to be struck between S.’s interest in remaining with her foster parents and her natural family’s interest in having her to live with them, the Court attaches special weight to the overriding interest of the child, who, now aged fourteen, has always firmly indicated that she does not wish to leave her foster home. In the present case, S.’s interest outweighs that of her grandparents.” Som vi ser sier EMD uttrykkelig at hensynet til barnets beste og hennes mening må tillegges avgjørende vekt.

7.2.3 Det biologiske prinsipp

7.2.3.1 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp er et utslag av at det etter norsk rett er de biologiske foreldrene som har ansvaret for barnets omsorg, dette følger blant annet av forarbeidene til barnevernloven hvor det står at ”utgangspunktet er at barnet skal vokse opp hos sine foreldre”.¹⁷

Dette prinsippet, sett i sammenheng med legalitetsprinsippet, setter begrensninger for offentlige myndigheters inngrep i familien ved at offentlige tiltak bare kan iverksettes dersom en lovbestemmelse gir adgang til det.¹⁸ Utgangspunktet er altså at barnet skal kunne vokse opp sammen med dets biologiske foreldre, og det er først når foreldrene ikke klarer oppgaven med å forsørge barnet, at offentlige myndigheter gjennom barnevernet kan gripe inn.

Det biologiske prinsipp er blant annet et utslag av det følelsesmessige båndet både foreldrene føler for sine barn og barn føler for sine foreldre. Dette båndet er sterkt og gjenspeiles blant annet i ønsket adopterte barn har i å finne sine biologiske foreldre når de vokser opp. Blant annet for å hindre at barn skal bli utsatt for å vokse opp uten å vite hvem sine biologiske foreldre er, hvilken arv de har å føre videre, hvilke gener de stammer fra osv, skal det mye til for å sette det biologiske prinsippet til side. Et annet eksempel på hvor

¹⁶ Tjomsland (2003) s. 84-85

¹⁷ Ot.prp.nr.44 (1991-1992)

¹⁸ Lindboe (2003) s. 21

sterkt det biologiske prinsipp står i vårt samfunn, er debatten om barn fra donor skal få kunne vite hvem som donerte, og dermed få vite hvem sin ”biologiske far” er. På den annen side må man være forsiktig med å tillegge dette hensynet for mye vekt. Selv om utgangspunktet vil være at barnet har det best med å vokse opp hos sine foreldre samt at det biologiske båndet mellom barnet og dets foreldre vil være sterkt, vil dette i noen tilfeller være direkte skadelig for barnet. For eksempel i de tilfellene hvor barnet blir fysisk el psykisk skadet av sine foreldre eller der hvor mangelen på omsorg fra foreldrene er så stor at barnet blir underutviklet eller utvikler psykiske problemer. I slike tilfeller vil hensynet til barnet tale for at det biologiske prinsippet må vike.

I rettspraksis har vi sett at det biologiske prinsippet i noen tilfeller har blitt tillagt stor vekt når det gjelder tilbakeføring av omsorg etter omsorgsovertakelse, dette til tross for at de skakende mente at barnet burde bli boende hos sine fosterforeldre, jfr. Rt. 1984 s. 289 og Rt. 1991 s. 668. Begge disse dommene er eksempler på hvor det biologiske prinsipp muligens har blitt tillagt litt for stor vekt. Høyesterett fremhever også at begge disse dommene ligger i et grensetilfelle, slik at det vil være usikkert om dette vil bli resultatet i lignende saker i senere tid.

Barnekonvensjonen art. 9 og EMK art. 8 må ses i sammenheng med det biologiske prinsipp. Barnekonvensjonen art 9 beskytter barnet mot å bli skilt fra foreldrene mot dets vilje og EMK art. 8 hjemler retten til familieliv. Barnekonvensjonen art 9 setter begrensninger for statens rett til omsorgsovertakelse og må anses for å være begrunnet i at barnet som utgangspunkt skal kunne bo hos sine foreldre. EMK art 8 setter begrensninger for myndighetene til å iverksette vilkårlige inngrep overfor det enkelte individ.

7.2.3.2 Internasjonal praksis bruk av det biologiske prinsipp

EMD har i storkammersaken K. og T. mot Finland, dom 12. juli 2001 lagt stor vekt på det biologiske prinsipp ved avgjørelsen av om et hastevedtak var tilstrekkelig begrunnet.¹⁹

Saken gjaldt omsorgsovertakelse av to barn. Det ene barnet, M, ble først frivillig, midlertidig plassert i barnehjem, før det senere ble fattet hastevedtak om omsorgsovertakelse og så ordinært vedtak om omsorgsovertakelse. Det andre barnet, J, ble fratatt moren umiddelbart etter fødselen. Hastevedtakene (og de senere ordinære vedtakene) ble for begge disse barnas tilfelle innklaget for EMD.

Når det gjaldt hastevedtaket overfor J, umiddelbart etter fødselen, la EMD betydelig vekt på det biologiske prinsipp. Domstolen uttalte at vedtaket var ”an extremely harsh measure”, og at det måtte foreligge ekstraordinære overbevisende grunner for at et slikt vedtak kunne fattes. Dette mente de ikke var tilfellet da hastevedtaket ikke var akutt i betydningen uforutsett. De mente at myndighetene hadde plikt til å forsøke et mildere tiltak først. Vi ser her betydningen av båndet mellom barnet og dets biologiske foreldre. Det står ekstremt sterkt i praksis og det må foreligge ekstraordinære overbevisende grunner for å bryte dette båndet umiddelbart etter en fødsel, selv om flere hensyn skulle tilsi at dette er nødvendig ut fra hva som vil være til det beste for barnet. Myndighetene må altså først forsøke hjelpetiltak, noe som i flere tilfeller kan være skadelig for barnet. Kravet for at myndighetene skal kunne gripe inn rett etter fødselen er høye, ekstraordinære overbevisende grunner må foreligge, altså en veldig høy grad av sannsynlighet for at barnet kommer til å ta skade av å bo med foreldrene. Dette må anses å være begrunnet i hensynet til foreldrenes interesser og dermed også det biologiske prinsipp. Foreldrenes interesser blir altså her tillagt større vekt enn barnets interesser hvis hensynet til barnets beste tilsier at barnet vil komme til å ta skade av at foreldrene har omsorgen.

Når det gjaldt hastevedtaket overfor M, ble ikke det biologiske prinsippet tillagt like betydelig vekt, derimot var hensynet til barnets beste av vesentlig betydning. EMD la vekt

¹⁹ Tjomsland (2003) s. 87-89

på at vedtaket ikke hadde samme virkning overfor familien, da moren allerede hadde godkjent frivillig plassering av barnet. Inngrepene ble her ansett for å være nødvendige og de var ikke gjennomført på noen spesielt inngripende eller eksepsjonell måte. Vi ser her at hensynet til foreldrenes interesser og hensynet til barnets beste vil kunne gi ulikt resultat til og med i en og samme sak med to ulike barn. Dette viser igjen betydningen av det biologiske prinsipp, da både barnet og foreldrene har rett til å knytte bånd med hverandre og forsøke å klare hverdagen sammen før eventuell inngripen.

EMD uttaler videre i dommen at myndighetene har en positiv plikt til å foreta aktive skritt for å nå målet om gjenforening av familien. Vi ser igjen at det biologiske prinsipp er meget sentralt. Tiltak skal kun være midlertidige og oppheves så snart omstendighetene tillater det. Dette må anses begrunnet ut fra det sterke biologiske båndet som eksisterer mellom barnet og dets foreldre. Oftest vil også dette samsvare med hensynet til barnets beste, og myndighetene må alltid balansere plikten til å legge til rette for gjenforening mot plikten til å ta hensyn til barnets beste. I denne saken ble myndighetenes vurdering av nødvendigheten av samværsrestriksjoner ikke ansett for å krenke EMK art 8. EMD uttalte at ”selv om myndighetene må gjøre sitt ytterste for å legge til rette for gjenforening, må plikten til å bruke tvang på dette området være noe begrenset, da barnets beste må tas i betraktning. Når kontakten med foreldrene synes å true barnets beste, må de nasjonale myndigheter finne en rimelig balanse mellom barnets og foreldrenes interesser.”²⁰ Igjen ser vi at det biologiske prinsipp og hensynet til barnets beste vil kunne være to motstridende hensyn som begge tillegges betydelig vekt i avgjørelser vedrørende barnet.

7.2.4 Det minste inngreps prinsipp

Det minste inngreps prinsipp går ut på at barnevernet alltid skal vurdere om et mildere tiltak vil være tilstrekkelig der det er grunnlag for å iverksette tiltak. Med andre ord så er det ikke lov til å iverksette et mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig.²¹

²⁰ Tjomsland (2003) s. 89

²¹ Lindboe (2003) s. 22

Hjelpetiltakene i bvl § 4-4 er et utslag av dette, man skal forsøke å iverksette tiltak i hjemmet før andre mer alvorlige tiltak, som for eksempel omsorgsovertakelse, iverksettes, dette ser man blant annet i § 4-12 (2). Terskelen for å iverksette hjelpetiltak har også blitt lavere ved den nye barnevernloven av 1992, dette for at hjelp skal komme i gang på et tidligere tidspunkt slik at det er større sjanse for at barnet kan bli hjulpet i hjemmet før det går for langt. Prinsippet om det minste inngreps prinsipp kommer inn hvor man skal foreta en skjønnsmessig avveining av hvilke tiltak som vil være det beste for barnet og familien.

Det biologiske prinsipp ses ofte i sammenheng med det minste inngreps prinsipp, når man velger et mindre inngripende prinsipp vil det ofte være av hensyn til at barnet bør bli boende hos sine biologiske foreldre og få hjelp der. Et eksempel fra rettspraksis hvor det minste inngreps prinsipp har blitt tillagt vekt er Rt. 1996 s. 1203. Her ble hjelpetiltak ansett for å være tilstrekkelig slik at omsorgen ble tilbakeført til foreldrene. Fylkesnemnda hadde her fattet vedtak om å overta omsorgen av en gutt og plassert ham i privat fosterhjem. Høyesterett opphevet vedtaket da de svakheter som heftet ved faren som omsorgsperson, kunne rettes opp gjennom hjelpetiltak fra barneverntjenesten.

Flertallet uttaler på side 1214 at "Det er ikke avgjørende om fosterforeldrene må anses bedre skikket som omsorgspersoner enn foreldrene. Barnevernloven bygger på en forutsetning om at det normalt vil være til barnets beste å vokse opp hos foreldrene. Dette fremgår blant annet av de strenge vilkårene for omsorgsovertakelse i barnevernloven § 4-12 og også av det som sies i forarbeidene til § 4-21, Ot.prp.nr.44 (1991-92) side 54 - "utgangspunktet er at barn skal vokse opp hos sine foreldre". (...) De svakheter far har som omsorgsperson, må etter min oppfatning kunne rettes opp ved hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4. Etter bevisførselen må jeg legge til grunn at det nok vil være behov for hjelpetiltak i fremtiden." Vi ser altså her at Høyesterett legger til grunn at omsorgsovertakelse ikke er nødvendig for at barnet skal få en tilfredsstillende omsorg, hjelpetiltak var altså ansett som tilstrekkelig og omsorgen ble tilbakeført til foreldrene.

7.3 Barnevernloven § 4-4.

7.3.1 Innledning

Mottakerne av hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 vil være barnet og dets foreldre, enten ved at hjelpetiltaket retter seg direkte mot en av disse eller mot familien som helhet. Som barn etter barnevernloven regnes som utgangspunkt barn under 18 år, jfr. bvl. § 1-3 (1). Men 2. ledd innebærer en utvidelse av barnebegrepet da barn etter fylte 18 år kan samtykke i at tiltak iverksatt før det fylte 18 år kan opprettholdes frem til fylte 23 år, jfr. bvl. § 1-3 (2).

Hovedregelen er at hjelpetiltak iverksettes der barnet har fast bopel, men det finnes unntak.²² Det første unntak gjelder de tilfellene der barnet blir utsatt for overgrep eller omsorgssvik i samværshjemmet, altså hos den av foreldrene som har samværsrett til barnet. Men her vil terskelen være noe høyere nettopp fordi dette ikke er barnets faste bopel og dermed et unntak fra hovedregelen.

Det andre unntaket gjelder hvor barnet bor i fosterhjem. Her er det derimot noe usikkert om loven kan brukes analogisk, men sterke hensyn taler for at barnet også i fosterhjem må kunne få hjelp fra barnevernet dersom det har særlige behov for dette og det ikke finnes noen andre tilfredsstillende løsninger. Også her må man anta at terskelen for tiltak må være høyere enn hvor barnet bor hjemme. På den annen side vil behovet for hjelpetiltak sjeldnere være tilstede i fosterhjem.

Det tredje unntaket gjelder tilfellene hvor barnet er plassert på behandlingsinstitusjon eller på senter for foreldre og barn. Dette unntak vil være mest aktuelt for spebarn, enten der hvor barnet er innlagt sammen med foreldrene på behandlingsinstitusjon for rusmiddelmisbruk eller der hvor mor og barnet er plassert på mødre hjem. En av forutsetningene for at hjelpetiltak fra barneverntjenesten på slike institusjoner skal kunne iverksettes bør være at forholdene på institusjonen er tilrettelagt for at man skal kunne ha med seg barn. På den annen side vil hjelpetiltakene ofte rettes mot foreldrene slik at det

²² Gording Stang (2007) s. 159-173

ligger en viss fare i at foreldrenes interesse prioriteres fremfor barnets interesse. Man bør derfor være noe forsiktig med å iverksette tiltak.

Det fjerde unntaket gjelder barn på krisesenter. Også her vil barneverntjenesten kunne iverksette hjelpetiltak, men det forutsettes av en bekymringsmelding fra krisesenteret. Problemet her ligger i om krisesenteret er forpliktet til å melde fra til barneverntjenesten etter § 6-4 a eller om slik melding krever samtykke fra mor. Etter inkorporasjonen av barnekonvensjonen har man gått mer i retning av at krisesentrene har en slik plikt, blant annet med henvisning til barnekonvensjonen art. 19.

Det neste unntaket er barn på asyl- eller flytningsmottak. Det er heller ikke tvil om at disse er omfattet av barneverntjenesten. Problemet ligger i varslingen til barneverntjenesten. Når det gjelder barn under 15 år vil disse få et eget omsorgssenter hvor barneverntjenesten griper inn med hjelpetiltak. Når det gjelder barn mellom 15 og 18 år vil ikke disse få det samme tilbudet. Senest 8. oktober i år kunne vi høre på nyhetssendingen til TvNorge at Soria Morialøftet om at enslige asylsøkere mellom 15 og 18 år skulle bli tatt hånd om av barnevernet istedenfor å måtte bo i asylmottak, ble brutt. Dette vil altså ikke bli gjennomført og disse ungdommene har dermed ikke de samme rettighetene som andre barn i tilsvarende situasjon.

Det siste unntaket gjelder barn uten omsorg. Her har barneverntjenesten en plikt til å iverksette tiltak, jfr. § 4-6 (1). At barnet er uten omsorg kan være at foreldrene har forlatt barnet, at de er så syke at de ikke klarer å ta seg av barnet, for eksempel at de er innlagt på sykehus, eller at barnet kommer alene til landet som enslig, mindreårig politisk flyktning.

En problemstilling ligger i foreldrenes samtykke, tiltak kan ikke opprettholdes mot foreldrenes vilje, jfr. § 4-6 (1) 2. pkt. Hvis foreldrene ikke samtykker i tiltaket må det foreligge en tvangssituasjon etter § 4-6 (2). Det må da være en fare for at barnet blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Er dette tilfelle kan barneverntjenesten uten foreldrenes samtykke plassere barnet utenfor hjemmet, jfr. § 4-6 (2).

Hjelpetiltak etter bvl § 4-4 er frivillige hjelpetiltak fra kommunen/statens side og i dette ligger det et krav om samtykke fra foreldrenes side. Et slikt krav vil kunne sette hindringer for barnets rett til å få hjelp, det vil være foreldrene som ”avgjør” om barnevernet skal kunne hjelpe barnet eller ikke. Vi ser her at barnevernloven som skal tale barnets sak ofte støter på problemer i forhold til at legalitetsprinsippet og foreldrenes samtykke legger hindrer for dens utfoldelse. Barnets rett til å bli hørt gjelder først når tiltak er iverksatt eller skal iverksette, jfr. bvl § 6-3 (1), ”før det tas avgjørelse i sak”. Barnet vil også ofte vegre seg mot å oppsøke barnevernet for å få hjelp, dette på grunn av at de vil føle lojalitet til foreldrene, i visse tilfeller være redde for hva foreldrene vil kunne gjøre samt at barnet ofte ikke vet hvor det kan få hjelp eller at det ”trenger” hjelp. Når det gjelder voksnes rett til å få hjelp vil de kunne gå til politiet om de blir utsatt for vold av noen i familien og søke sosialhelsetjenesten om hjelp til økonomisk stønad hvis de ikke har penger til klær eller tilfredsstillende boforhold. Når det gjelder barnets rettigheter vil disse som oftest være underlagt foreldrene og hvis barnet trenger tilsvarende hjelp som i eksemplet med de voksne, vil de måtte gå gjennom barnevernet for å få denne hjelpen. Om foreldrene nekter barnevernet å gi denne hjelpen, vil barnet stå meget maktesløse tilbake.

Barnevernet vil i enkelte tilfelle kunne gå inn med tvang, for eksempel ved å overta omsorgen for barnet, men dette vil ikke bli behandlet her da denne oppgaven er avgrenset til å gjelde hjelpetiltakene i bvl. § 4-4.

Et annet problem vil ligge i at det vil måtte forligge en bekymringsmelding til barnevernet for at det skal kunne avgjøre om tiltak skal iverksettes. Slik bekymringsmelding kan komme fra foreldrene selv, barnet, skolen, barnehage, naboer, osv, men hvis foreldrene er flinke til å ”skjule” problemene som foreligger og barnet ikke oppsøker barnevernet selv, vil problemene oftest ikke bli oppdaget. Forebyggende tiltak kan iverksettes for at barnet lettere vil oppsøke hjelp, disse vil jeg komme tilbake til i avsnittet om barnets rettstilling de lege ferenda. Her vil jeg drøfte hvilke tiltak som kan iverksettes for at barnevernloven bedre skal kunne tilfredsstille barnets behov.

Spørsmålet angående barnets rettssikkerhet etter barnevernloven har vært mye omtalt i media den siste tiden og i mai i år ble det publisert en artikkel på ABC Nyheter med tittelen ”Barn uten rettssikkerhet”.²³ Her kan vi lese at barneverntjenesten har latt være å sjekke over 2000 bekymringsmeldingene til barnevernet i Oslo de siste to årene, dette på tross av at 40 % av meldingene har kommet fra politiet. Videre kan vi lese at 31 % av bekymringsmeldingene til barnevernet i 2004 ble henlagt uten noen form for undersøkelse. Vi ser altså et klart eksempel på at barnevernet ikke alltid oppfyller sin plikt. Begrunnelsen er både kostnadsmangler og ressursmangler, men disse forklaringene er ikke tilfredsstillende i forhold til alvorligheten av at meldingene ikke undersøkes.

På dagbladets nettsider i mars ble det publisert en artikkel med tittelen ”- Barnevernet bør kunne bruke tvang”.²⁴ Her kunne vi lese om en førstelektors syn på barneverntjenesten. Hun skriver at foreldrenes rett til å takk nei til barneverntjenestens iverksettelse av hjelpetiltak står for sterkt i barnevernloven. Den sterke beskyttelsen av foreldrenes rettigheter kan gjøre det vanskelig for det offentlige å beskytte barnet. Dette på grunn av at barnevernets handlingsmuligheter er iverksettelse av hjelpetiltak eller gjennomføring av omsorgsovertakelse, og når foreldrene ikke samtykker i iverksettelse av hjelpetiltak, står barnevernet igjen med valget mellom omsorgsovertakelse og henleggelse av saken. Siden omsorgsovertakelse sjelden iverksettes uten at hjelpetiltak har vært prøvd først, samt at barneverntjenesten ofte verger seg mot å overta omsorgen for barnet da dette er et meget inngripende tiltak, vil ofte resultatet bli henleggelse av saken og ingen hjelp til barnet. Som vi ser blir barnets rettigheter her overskygget av foreldrenes rettigheter.

Det at foreldrene må samtykke kan også være positivt, og føre til at hjelpetiltakene får den effekt som er ønskelig. Hvis man har samtaler med foreldrene om hva de mener kan hjelpe barnet og familien best, vil foreldrene føle at de er med på å hjelpe barnet og at de fortsatt har noe kontroll, slik at de slipper å føle seg overkjørt. Hvis situasjonen ender i

²³ ABC Nyheter, 22. mai

²⁴ Dagbladets nettside 6. mars

omsorgsovertakelse vil også foreldrene gjennom at de har samtykket til hjelpetiltakene og vært en del av denne prosessen, ha bedre forståelse for barnas situasjon og det vil være lettere for dem å gi fra seg omsorgen da de ser på dette som en måte å være gode foreldre på.

7.3.2 Barnevernloven § 4-4, 1. ledd

Etter § 4-4, 1. ledd er barneverntjenesten pålagt å gi råd og veiledning for å bidra til at det enkelte barn får gode levevilkår og utviklingsmuligheter. Denne generelle rådgivings- og veiledningsplikten skal gis til den som henvender seg til barneverntjenesten, og kan ses på som en videreføring av den alminnelige veiledningsplikten i fvl²⁵. § 11, jfr. bvl. § 6-1 (1).²⁶

Formålet med den alminnelige veiledningsplikten i fvl § 11 er ”å gi parter og andre interesserte adgang til å ivareta sitt tarv i bestemte saker på best mulig måte”, og barneverntjenesten skal etter dette ”gi veiledning (...) til en person som spør om sine rettigheter og plikter i et konkret forhold som har aktuell interesse for ham”, jfr. fvl § 11 (3).²⁷

Bvl § 4-4 (1) kan på den ene siden anses som en innledende bestemmelse til resten av paragrafen, altså som en slags formålsbestemmelse til hjelpetiltakene i (2) – (5). På den annen side vil § 4-4 (1) kunne utgjøre et forebyggende tilbud der rådgivning- og veiledning vil være tilstrekkelig for å hjelpe det enkelte barn og dets foreldre.²⁸

Når det gjelder formålet med første ledd formulerer komitéflertallet i Stortinget dette i Innst.O.nr 80 (1991-92) på side 15-16: ”[F]ørste ledd er ment som en retningsgiver i forhold til anvendelsen av de tiltak som bestemmelsen for øvrig gir anvisning på, nemlig hjelpetiltakene. I denne sammenhang er det viktig at barneverntjenesten i tillegg til, eller i stedet for å iverksette hjelpetiltak, også gir barn og foreldre råd og veiledning slik at

²⁵ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

²⁶ Gording Stang (2007) s. 155

²⁷ Gording Stang (2007) s. 155

²⁸ Innst.O. nr 80 (1991-92) s. 15-16

foreldrene i størsts mulig grad settes i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner uten barnevernets inngripen. Flertallet har merket seg at det er et mål at barnevernet i større grad skal bygge på foreldrenes ressurser som omsorgspersoner for barnet, og i denne sammenheng er det viktig at foreldrene får nødvendig råd og veiledning fra barnevernet når foreldrenes omsorgsevne er sviktende. Flertallet er kjent med at i mange tilfeller kan råd og veiledning være tilstrekkelig, mens situasjonen i andre tilfeller kan være slik at det i tillegg bør iverksettes hjelpetiltak.” Vi ser altså at barnevernet som utgangspunkt først skal hjelpe foreldrene med råd og veiledning, enten gjennom råd og veiledning om hvordan de alene kan takle hverdagen uten innblanding fra barnevernets side, eller råd og veiledning om hvilke hjelpetiltak som vil være de beste for familien i den gitte situasjonen. Bestemmelsen blir da som sagt både et hjelpetiltak i seg selv og som en formåls- og innledende bestemmelse til de påfølgende leddene.

7.3.3 Barnevernloven § 4-4, 2. ledd²⁹

Det første vilkåret for hjelpetiltak etter § 4-4, 2. ledd er at forholdene i hjemmet er grunnlaget for at barnet har behov for hjelpetiltak. Slike forhold kan for eksempel være at foreldrene sender barnet i barnehagen/skolen med skitne eller for lite klær, ikke gir barnet nok mat, ikke vasker barnet eller at foreldrene og barnet bor under utilfredsstillende boforhold. Videre omfatter det også de psykiske forholdene, slik som for eksempel at foreldrene overser barnets behov for nærhet og stimulering eller de mer alvorlige tilfellene hvor foreldrene mishandler eller misbruker barnet både psykisk og/eller fysisk. Rusmiddelmisbruk hos foreldrene vil også være et slikt alvorlig tilfelle som gir barnet behov for hjelp.

Det alternative kriteriet til ”forholdene i hjemmet” er ”andre grunner”, jfr. § 4-4 (2). Slike ”andre grunner” kan blant annet være rusmiddelmisbruk, kriminalitet eller andre atferdsproblemer hos barnet selv, at barnet blir mobbet i skole eller barnehage eller at barnet for eksempel har konsentrasjonsvansker på grunn av sykdom, slik som ADHD eller at disse problemene skyldes andre psykiske eller følelsesmessige problemer.

²⁹ Gording Stang (2007) s. 157-173

Det neste vilkåret som må være oppfylt er at barnet må ha et ”særlig behov” for hjelpetiltaket. I dette ligger blant annet at forholdene i hjemmet i seg selv, for eksempel dårlig økonomi hos foreldrene, ikke er nok til at hjelpetiltak iverksettes. Barnet må ha et behov for hjelp utover dette. I dette vilkåret ligger det en avgrensning mot normalsituasjonen for barn i samfunnet, flere barn bor under fattige kår, men vil allikevel ikke ha behov for annen hjelp enn at foreldrene får bedre råd, dette er ikke hjelp som skal ytes av barnevernet.

Som vi ser er det her også en avgrensning mot andre myndigheters ansvar, slik som for eksempel sosialtjenesten, helsetjenesten og trygdekontorene. Disse skal blant annet gi økonomisk stønad til arbeidsledige eller sykemeldte foreldre, hjelpe familier med fysisk eller psykisk utviklingshemmede barn, hjelpe familier hvor barnet har andre typer sykdommer eller kroniske lidelser, hjelpe barn som har spesielle opplæringsbehov, osv.

Videre i § 4-4 (2) er det listet opp en del hjelpetiltak, men denne listen er ikke uttømmende da det i lovteksten står ”for eksempel”. Det er heller ingen begrensninger i antall hjelpetiltak som kan iverksettes eller i at de iverksettes samtidig. Oftest vil flere hjelpetiltak iverksettes for hver enkelt familie og oftest også i sammenheng.

Hjelpetiltak som støttekontakt og avlastningshjem er ment som en hjelp både til å avlaste foreldrene i den daglige omsorgen, samt å hjelpe barnet til å stimulere det sosiale livet utenfor hjemmet, for eksempel ved at støttekontakten tar med barnet på ulike fritidsaktiviteter.

Besøks- og avlastningshjem benyttes oftest der foreldrene ikke har overskudd til barnet, og når barnet har behov for andre voksne som kan følge det opp på områder hvor foreldrene ikke selv klarer det.³⁰

Støttekontakt er en person som tilbringer tid sammen med barnet utenfor hjemmet, oftest gjennom ulike typer av aktiviteter, hvor målsetningen er å bidra til å høyne barnets livskvalitet. Støttekontakten vil også kunne være et bindeledd mellom barnet og ulike

³⁰ NOU 2000: 12 s. 181

organiserte fritidsaktiviteter slik at barnet også etter at tiltaket opphører har muligheten til å fortsette å aktivere seg utenfor hjemmet.³¹

Et annet hyppig brukt hjelpetiltak er hjemmekonsulenter. Selv om dette ikke eksplisitt er nevnt i loven vil det falle inn under ”avlastningstiltak i hjemmet”. Hjemmekonsulent benyttes oftest av familier som er preget av langvarige problemer, for eksempel sosiale, psykiske eller økonomiske vansker, eller når familien har behov for hjelp på grunn av sykdom eller personlige problemer. Hjemmekonsulenten hjelper til med den praktiske delen av hverdagen, for eksempel gjennom å gi familien råd om husholdningen generelt, hjelper til med å bedre forholdet mellom barnet og foreldrene og hjelper til som mellomledd mellom familien og fritidsaktiviteter, barnehage, skole, helsestasjon osv.³²

Barnehage vil for foreldrenes vedkommende var et avlastende tiltak, mens for barnet vil barnehagen være et sted hvor det vil kunne komme i kontakt med jevnaldrene og muligheten til å omgås voksne under bedre forhold enn det vil være i hjemmet. For barnevernets sitt vedkommende vil dette være et godt tiltak for å observere, undersøke og skaffe informasjon om barnet og familien og dermed lettere kunne avgjøre hvilke eventuelle andre hjelpetiltak som bør settes inn.³³

Tilsyn vil være av mer kontrollerende karakter. En tilsynsfører skal gjennom for eksempel hjemmebesøk kontrollere at barnet har trygge oppvekstvilkår og se til at foreldrene følger opp de hjelpetiltakene som er iverksatt. Tilsynsføreren vil også ha en rådgivende funksjon ovenfor foreldre. Den langsiktige målsettingen med tilsynsarbeidet er å gjøre foreldrene i stand til å ta vare på barna, slik at tilsynet kan oppheves.³⁴

Når det gjelder barn med psykiske problemer vil det oppstå et spørsmål om det er barnevernet eller BUP - Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk - som har ansvaret for å hjelpe dette barnet. Ofte vil BUP ikke tilby hjelp til barn under barnevernet da de bruker som unnskyldning at barnet må ville dette selv og at de ikke har mulighet til å bruke tvang,

³¹ NOU 2000: 12 s. 181

³² NOU 2000: 12 s. 181

³³ NOU 2000: 12 s. 182

³⁴ Kokkersvold (1989), s. 186

blant annet ved å innlegge barnet. Problemet her ligger i at det da bli barnevernet som må tilby hjelpetiltak som kan lette hverdagen for barnet. Slike, litt mer utradisjonelle hjelpetiltak, vil være et slags behandlingsprogram for barnet. For eksempel ved at barnevernet må betale for privatpraktiserende psykologer eller andre som kan hjelpe på grunn av at BUP er stengt, dette vil blant annet gjelde i helgene og ferier og under andre høytider. Et annet eksempel vil være å betale for advokatbistand i de situasjoner hvor barnet og foreldrene vil klage på avslag på å gi barnet hjelp etter BUP og barnevernet mener barnet trenger undersøkelse og behandling.³⁵

Som vi ser er det en overlappende myndighetsutøvelse mellom hva barnevernet skal tilby og hva andre offentlige organisasjoner skal bidra med. Når hjelpen ikke er tilstrekkelig fra annet hold blir det opp til barnevernet på best mulig måte å hjelpe barnet i den situasjonen det er. Vi ser at man dermed risikerer å ta i bruk utradisjonelle hjelpetiltak, dette fører videre til at begrepet ”hjelpetiltak” strekkes langt.

Hjelpetiltak etter denne bestemmelsen tar sikte på at barnet skal bli boende hos sine foreldre og få hjelp i hjemmet. En del av hjelpetiltakene kan ses på som en slags avlastning for foreldrene, slik som støttekontakt, barnehageplass, avlastning i hjemmet og foreldrestøttende tiltak. Dette følger også av bestemmelsens ordlyd ”hjelpetiltak for barnet og familien”, jfr. § 4-4 (2) 1. pkt. Men det er viktig å huske på at barnevernloven er barnets lov om deres rettigheter og ikke foreldrenes lov. Hensynet til barnet må altså være av avgjørende karakter når de ulike hjelpetiltakene skal velges. Om foreldrene har behov for å jobbe hele dagen eller ha dagtiden fri for barn, mens barnet ikke trives sammen med mange andre barn som deler en voksens oppmerksomhet, men heller har behov for en enkelt person som tilbringer tid sammen med barnet og gjør aktiviteter sammen med barnet, vil muligens støttekontakt være et bedre hjelpetiltak enn barnehage. At hensynet til barnets beste skal være et sentralt moment ved avgjørelsen av hvilke tiltak som vil være det beste følger av bvl § 4-1 samt av barnekonvensjonen art. 3 (1). På den annen side vil ikke hensynet til barnet være det eneste som skal tas i betraktning, hensynet til foreldrene vil også

³⁵ Organisasjonen voksne for barn - Artikkel: ”Samhandling mellom barneverntjenesten og BUP”, s. 31-32

i en viss grad kunne trekkes inne. Hvis et hjelpetiltak best vil kunne hjelpe kun barnet mens et annet hjelpetiltak vil kunne hjelpe foreldre og barnet sammen best, også på lengre sikt, vil muligens dette heller være et bedre alternativ.

7.3.4 Barnevernloven § 4-4, 3. ledd³⁶

Etter § 4-4, 3. ledd kan barneverntjenesten også yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet. Dette leddet må ses i sammenheng med 2. ledd, da vilkårene etter dette leddet må være oppfylt for at tiltak etter 3. ledd skal kunne iverksettes. Altså at ”forholdene i hjemmet eller andre grunner” gjør at barnet har ”særlig behov” for økonomisk stønad.

Her er det viktig å avgrense mot andre myndigheters ansvar, for eksempel sosialtjenesten. Dette på grunn av at bestemmelsen kun vil omfatte økonomisk stønad til barnet selv og bare til konkrete formål, slik som for eksempel til fritidsaktiviteter eller til ferieopphold for barnet. Bestemmelsen omfatter derimot ikke økonomisk stønad som erstatning for nødvendige utgifter til bo- og leveforhold, slik som for eksempel utgifter til klær, mat og husleie. Det samme gjelder økonomisk stønad som erstatning for økonomisk sosialhjelp. Som økonomisk sosialhjelp regnes blant annet utgifter til legebehandling, telefon, strøm eller livsopphold generelt. Selv om dårlig økonomi i seg selv ikke er tilstrekkelig til å begrunne hjelpetiltak, vil det ofte være et argument i avgjørelsen av om tiltak skal iverksettes. Velstående familier vil sjelden ha et behov for økonomisk stønad som hjelpetiltak, slik at det oftest er familier som trenger økonomisk hjelp etter sosialtjenesten hvor barnet eventuelt vil trenge økonomisk hjelp etter barnevernloven.

7.3.5 Barnevernloven § 4-4, 4. ledd³⁷

Etter § 4-4, 4. ledd kan barneverntjenesten i visse situasjoner pålegge foreldrene hjelpetiltak. Disse hjelpetiltakene er barnehageplass og tilsyn. Dette vil altså være et tvangsvedtak overfor foreldrene, og vilkårene for gjennomføring av disse tiltakene vil dermed være strengere enn for tiltak etter 2. og 3. ledd.

³⁶ Gording Stang (2007) s. 189- 197

³⁷ Gording Stang (2007) s. 225- 243

Utgangspunktet for reglene om hjelpetiltak er at de skal være frivillige, altså gjennomføres med samtykke fra foreldrene. Dette sett i sammenheng med det minste inngreps prinsipp tilsier at tiltak etter 2. ledd burde være forsøkt før man iverksetter tiltak etter 4. ledd.

Etter 4. ledd er det et vilkår at barnet må ha et særlig behov for tiltaket, jfr. 2. ledd, i tillegg er det et krav om at tiltaket må anses som nødvendig. Nødvendighetskravet skal for det første sikre at det blir pålagt tiltak for å sikre barnet en tilfredsstillende omsorgssituasjon. For det andre er nødvendighetskravet en sikkerhetsventil for foreldrene ved at de ikke skal bli utsatt for mer inngripende tiltak enn hva som er nødvendig.

Når det gjelder pålegg om tilsyn er det et tilleggsvilkår at vilkårene for omsorgsovertakelse i § 4-12 er oppfylt, jfr. § 4-4 (4) 2. pkt. Dette tilleggsvilkåret begrunnes blant annet med at tilsyn er mer inngripende for familien enn pålegg om barnehageplass. Ved tilsyn kommer noen inn i familien og observerer den, mens ved barnehageplass blir barnet plassert bort til et sted hvor dette blir tatt hånd om og observert der.

I tilleggsvilkåret ligger at tvunget tilsyn kan iverksettes hvis det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som barnet trenger, jfr. § 4-12 (1) a, hvis foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring, jfr. § 4-12 (1) b, hvis barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlige inngrep i hjemmet, jfr. § 4-12 (1) c, eller hvis det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet, jfr. § 4-12 (1) d.

Den praktiske utføringen vil kunne by på problemer da det ikke er adgang til å benytte politibistand for å gjennomføre tiltak etter § 4-4, jfr. en antitetisk tolkning av den uttømmende bestemmelsen i § 6-8. Selv om barnet har behov for slike tvangshjelpetiltak kan foreldrene stoppe gjennomføringen av dem ved å låse døren og nekte barnevernet innpass. Barnets rettstilling blir dermed meget redusert da barnevernet ikke har makt til å gjennomføre tiltaket, de kan kun iverksette det og satse på foreldrene samarbeidsvilje. På

den annen side vil vilkårene for omsorgsovertakelse ofte være tilstede hvis vilkåret for tvangstilsyn er tilstedet, men barneverntjenesten vil ofte verge seg mer for å iverksette et slikt inngripende tiltak istedenfor tvunget tilsyn, og saken kan dermed risikere å bli henlagt. Som vi ser her er barnet ofte hjelpeløse selv om de oppsøker barnevernet for å få hjelp. Foreldrenes rettigheter står meget sterkt både i lovgivningen og i praksis. Debatten rundt dette temaet har vært mye belyst i media den siste tiden. I januar i år kunne man lese på NRK sine nettsider under programmet Puls om at ”Foreldre stopper barnevernet”.³⁸ I denne artikkelen kommer det frem at det bare er hvis barnevernet kan dokumentere at barnet blir utsatt for omsorgssvikt at det kan tas i bruk tvang. Hvis foreldrene ikke samtykker i hjelpetiltak vil det være vanskelig for barnevernet å dokumentere en slik svikt. Gjennom hjelpetiltak som barnehageplass og tilsyn får barnevernet innsyn i familien og muligheten til å observere. Pålegg om slike tiltak vil teoretisk sett være et godt tiltak for å fremskaffe tilfredsstillende dokumentasjon. Men som sagt vil den praktiske gjennomføringen kunne bli vanskelig da tiltakene ikke kan tvangsgjennomføres med politibistand.

Videre hjemler 4. ledd pålegg om foreldrestøttende tiltak selv om barnet ikke samtykker, jfr. § 4-4 (4) 3. pkt. Dette vil gjelde overfor barn med atferdsproblemer. Foreldrestøttende tiltak vil for eksempel være MST - Multi-Systemic Treatment og PMT – Parental Management Training.

MST er et foreldrestøttende tiltak som er rettet mot hele familien. Det dreier seg om individuelt tilpassede og omfattende tiltak som er skreddersydd for den enkelte ungdom dens og familie. Oppfølgingen er intensiv og tidsavgrenset til høyst seks måneder.³⁹ MST bygger på at foreldrene skal delta på lik linje med ungdommen og at behandlingen skal kunne foregå i hjemmet. Det formes mål både for ungdommen selv og for foreldrene og familien som en helhet. Mål for ungdommen kan være slike som å avstå fra kriminelle

³⁸ NRKs nettsider, Puls, 21. jan

³⁹ NOU 2000: 12 s. 229

handlinger, avstå fra kontakt med personer som trigger den antisosiale atferden, forebygge plassering utenfor hjemmet, søke deltagelse i fritidsordninger som fotball, håndball, alpint osv. Mål for familien som en enhet og foreldrene vil kunne være å styrke båndet mellom ungdommen og foreldrene og nærheten dem i mellom, forbedre foreldrenes omsorgsevne og sette familien i bedre stand til å løse problemer og situasjoner som måtte oppstå.⁴⁰

PMT vektlegger opplæring av foreldrene istedenfor MST, som retter mer fokus på ungdommen og familien som en enhet. Opplæringen av foreldrene skal bidra til at de kan forandre den problemskapende samhandlingen med barnet i hjemmet.⁴¹ Denne modellen legger til grunn at barnets antisosiale opptreden er et resultat av at samspillet mellom barnet og foreldrene ikke er tilfredsstillende, og at foreldrene dermed må kontrollerer barnets utagerende oppførsel samt ha tilsyn med barnet. Dette gjøres ved å bruke positiv bekreftelse ved ønsket atferd og gi barnet effektive, men moderate konsekvenser av uønsket atferd.

7.3.6 Barnevernloven § 4-4, 5. ledd⁴²

Etter § 4-4, 5. ledd kan barneverntjenesten med foreldrenes samtykke plassere barnet utenfor hjemmet hvis barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har et særlig behov for det, og dette behovet ikke kan løses ved andre hjelpetiltak. Her er altså lovens krav at man må forsøke andre hjelpetiltak først. Dette begrunnes i at utplassering av barnet er et meget inngripende tiltak både for barnet og foreldrene.

Bestemmelsen er rettet mot midlertidig plassering av barnet av kort varighet, for eksempel hvis foreldrene er innlagt på sykehus eller har en forbigående krisesituasjon. Dette er et utslag av det minste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp.

⁴⁰ NOU 2000: 12 s. 230

⁴¹ NOU 2000: 12 s. 228- 229

⁴² Gording Stang (2007) s. 243- 259

Det vil ofte være en flytende overgang mellom § 4-4 (5) og §§ 4-6 og 4-12. Utplassering av barnet vil ofte bli opprettholdt etter at det frivillige vedtaket anses avsluttet, for eksempel på grunn av tidsforløpet eller at foreldrene trekker samtykket tilbake.

Spørsmålet om tilstrekkelig samtykke har blitt gitt vil ofte være en reell problemstilling etter denne bestemmelsen, for eksempel på grunn av foreldrenes psykiske tilstand. For frivillighetens vedkommende er det et krav om at begge foreldrene må samtykke i plasseringen, samt at barn over 15 år også selv må samtykke.

Barneverntjenesten må før frivillig plassering iverksettes, ta stilling til om det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, jfr. § 4-4 (5) 2. pkt. Hvis dette er tilfelle må det vurderes om omsorgsovertakelse etter § 4-12 er mer hensiktsmessig. Dette begrunnes med at barnet skal slippe unødige flyttinger, for eksempel ved at barnet først blir flyttet ut fra hjemmet og inn i et fosterhjem for så å bli flyttet tilbake til foreldrene og hvis dette viser seg å ikke være en tilfredsstillende løsning, at barnet på nytt blir nødt til å flytte til et fosterhjem. Men ofte vil saksbehandleren verge seg mot å gjøre dette og godtar ofte foreldrenes samtykke i å plassere barnet utenfor hjemmet midlertidig. Dette vil kunne skade barnet også på grunn av at det muligens vil bli oppnevnt en ny saksbehandler ved senere sak, eller at barnet blir plassert i et nytt fosterhjem slik at barnet vil få mange personer å måtte forholde seg til noe som igjen kan føre til at barnet får vansker med å knytte seg til nye personer.

Tidsperspektivet er her uklart, blant annet på grunn av behovet for lenger plassering jo eldre barnet er. Jo eldre barnet er, jo større vanskeligheter har det for raskt å knytte bånd til nye omsorgspersoner. I NOU 2000: 12 ble det foreslått en maksimal varighet på seks måneder, se side 237 – 238, men dette ble ikke videreført av barne- og familiedepartementet. Allikevel vil man kunne bruke seks måneder som et holdepunkt når man skal avgjøre tidsperspektivet.

Betydningen av at foreldrene samtykker til midlertidig, frivillig plassering kan bli at det senere er enklere for myndighetene å fatte vedtak om omsorgsovertakelse. Dette ser vi

blant annet eksempler på i storkammersaken K. og T. mot Finland, omtalt ovenfor. Når det gjaldt hastevedtaket og det senere ordinære vedtaket om omsorgsovertakelse av M, det eldste barnet, ble dette ikke ansett for å stride mot EMK art 8 da moren først hadde samtykket i frivillig midlertidig plassering av barnet. Hennes samtykke til dette gjorde at det senere vedtaket om omsorgsovertakelse ikke ble ansett som så inngripende, at foreldrene nå var informert, og det var her tilstrekkelig at tiltaket var nødvendig. Dette i motsetning til vedtakene om omsorgsovertakelse for det nyfødte barnet, hvor foreldrene ikke hadde samtykket til noe og de kunne ikke anses for å være like godt innformert, samt at dette var et meget inngripende tiltak overfor familien. Vi ser her altså at betydningen av at foreldrene gir sitt samtykke kan lette på de ellers strenge vilkårene for å overta omsorgen for barnet.

Som oftest vil også plassering av barnet frivillig senere føre til omsorgsovertakelse etter at det midlertidige vedtaket opphører. Det vil altså her være viktig at de prosessuelle rettighetene til foreldrene, altså at det foreligger et tilstrekkelig samtykke, er ivarettatt, slik at dette ikke skaper konflikt på bekostning av barnet senere. En av grunnene til at frivillig, midlertidig plassering av barnet ofte fører til omsorgsovertakelse, er at forholdene kan være uforandret, at barnet er blitt strekt knyttet til fosterforeldrene, at barnet verger seg mot å flytte tilbake til de biologiske foreldrene, samt at det vil kunne være en belastning for barnet å måtte flytte mye frem og tilbake.

For at det skal foreligge et tilstrekkelig samtykke må det ikke være avgitt under noen form for tvang eller at man har blitt lurt, samt at personen om avgir samtykke må være klar over hva han avgir samtykke til og ikke anses for å være utilregnelig.

7.4 Barnets rettigheter

Som tidligere nevnt vil barnets rettigheter ofte avhenge av foreldrene da det oftest er dem som handler på barnets vegne som dets verge. Etter barnevernloven vil barn etter fylte 15 år har det samme partsrettighetene som foreldre, dette innebærer blant annet rett til å bli representert ved advokat samt innsynsrett, jfr. § 6-3 (2). Før fylte 15 år har altså ikke barnet

noen selvstendige partsrettigheter ved siden av foreldrene noe som må kunne sies å svekke barnets rettsstilling betraktelig.

Det har vært diskutert om barnet burde få slike partsrettigheter ved tidligere alder, men dette har departementet avslått da de mener at ”barn under 15 år gjennomgående ikke har forutsetninger for å gi uttrykk for sine behov på en slik måte at det er naturlig å gi barnet partsrettigheter og dermed rett til å la seg bistå av advokat.”⁴³ Videre har det vært diskutert om barnet skal få rett til en verge som kan hjelpe det med å tale dets sak. Dette mener også departementet ikke vil være en god ordning da det blant annet vil kunne komplisere saksbehandlingen og trekke den ut i tid, samt at det vil kunne by på problemer med å tilpasse en slik ordning det øvrige barnevernsapparatet da det dermed må etableres et eget apparat utenpå den kommunale tjenesten.⁴⁴ Ingen av disse argumentene kan etter min mening føre frem, det er snakk om rettigheter til en stor gruppe individer i samfunnet som har et stort behov for beskyttelse da de er svært utsatt for å bli utsatt for overgrep, både fysisk og psykisk. Dette kommer jeg tilbake til i kapittelet om barnets rettsstilling de lege ferenda.

Videre har det vært diskutert om barnet har en rett til den hjelp som følger av bvl kapittel 4. Dette har heller ikke blitt stadfestet da departementet mener det vil være vanskelig å definere hvilke situasjoner som skal utløse rettighetene og hva disse rettighetene skal bestå i, samt at det vil være uklart hva et slikt rettskrav skulle bestå i. Videre uttaler departementet at det er unaturlig å definere hva som er en rettighet når barnet ikke vil kunne oppfatte rettigheten som et gode, samt at det mener at en rettighetsbestemmelse vil kunne få den uheldige effekt at det er de mest vanskeligstilte som blir dårligst prioritert, da de eldste og mest ressurssterke vil lettest gjøre en slik rettighet gjeldende.⁴⁵ Jeg mener at denne begrunnelsen ikke er tilfredsstillende for å nekte barn en slik sentral rett. Hensynet til barnet er her ikke tatt tilstrekkelig i betraktning.

⁴³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 6

⁴⁴ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 6

⁴⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 6-7

I NOU 2000: 12 s. 8 er det også foreslått at barnet bør ha en rett til barneverntjenester og at denne retten bør lovfestes, dette er jeg som sagt helt enig i, både forslaget og begrunnelsen, altså at dette i større grad vil sette barn og unges interesser og behov i fokus, samt at det vil bidra til en harmonisering med sosialtjenesteloven og kommunetjenesteloven som gir rett til hjelp, blant annet gjennom økonomisk stønad til livsopphold.⁴⁶

Når det gjelder atferdsvansker hos barnet er partsrettighetene utvidet i bvl § 6-3 (2) 2. pkt, slik at barnet vil kunne få disse rettighetene også før fylte 15 år, om det skulle være hensyn som tilsier dette.

Som vi gjentatte ganger ser er barnets rett til hjelp avhengig av at noen andre snakker på deres vegne, for eksempel ved bekymringsmelding til barnevernet. På den annen side vil barnevernet ha en plikt til å undersøke meldinger som kommer inn til barnevernet, jfr. bvl § 4-3. Etter denne bestemmelsen har barnevernet en plikt til å undersøke forhold dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som gir grunnlag for å iverksette tiltak etter kapittel 4, altså for eksempel hjelpetiltak. Men som vi ser er også denne bestemmelsen skjønnsmessig formulert, og selv om man skal ta hensynet til barnet i betraktning når man vurderer om undersøkelse bør iverksettes, vil flere bekymringsmeldinger til barnevernet bli avvist. Dette kan være fordi barnevernet ikke har kapasitet til å undersøke alle meldingene som kommer inn slik at noen prioriteres foran andre, selv om jeg ikke anser dette for å være en tilstrekkelig unnskyldning.

Vi ser blant annet eksempler i praksis på at saker som burde vært undersøkt nærmere blir henlagt. Dette gjelder for eksempel hvor en drosjesjåfør meldte sak til barnevernet om to berusede foreldre som krangler i bilen med barnet til stede. Mor slår på far og far dunker babyens hode mot bilen slik at den begynner å blø neseblod og gråte når de er på vei inn i

⁴⁶ NOU 2000: 12 s. 8

bilen. Etter samtale med foreldrene som avviser meldingens innhold anser barnevernet familien for å være i en situasjon som ikke trenger tiltak.⁴⁷

Et annet tilfelle er mistanke om at barnet blir vanskjøttet av mor. Her blir det gang på gang innmeldt bekymringsmeldinger fra flere ulike aktører, men barnevernet velger å stole på mor da de anser barnet for velfungerende og mor melder om en bedring i barnets atferd og situasjon.⁴⁸ Etter hver avsluttet undersøkelse som ender med henleggelse kommer det på ny inn bekymringsmeldinger, men barnevernet velger å stole på mor om at det går bedre med barnet istedenfor å iverksette nye undersøkelser. Dette er svært bekymringsfullt, spesielt siden bekymringsmeldingene kommer fra flere ulike personer, moren har tidligere vært i kontakt med barnevernet og blitt fratatt omsorgen for de to eldste barna samt at mor er redd for og har blitt mishandlet av far og har flere opphold på psykiatrisk institusjon bak seg.

Bvl § 4-3 må ses i sammenheng med bvl § 4-2 om at meldinger som kommer inn til barnevernet snarest, og senest innen en uke, skal gjennomgås og det må vurderes om undersøkelse etter § 4-3 skal iverksettes eller ikke. Dette gjør at barnet skal slippe å gå i uvitenhet om det vil bli gjort noe fra barnevernets side eller ikke i unødig lang tid. Etter at en bekymringsmelding har kommet inn til barnevernet er det viktig, spesielt for barnet, å få klarhet i hva som videre vil kunne skje og hvilke konsekvenser dette vil få for barnet. Dette er igjen med på å styrke barnets rettsstilling, blant annet fordi barnet her kan anses for å ha en rettighet da dette vil være en plikt for barnevernet. Derimot ser vi som tidligere omtalt at barnet ikke har noen rett til en slik undersøkelse, kun en rett til at barnevernet tar stilling til om slik undersøkelse skal iverksettes eller ikke innen en viss frist.

Barnets rettsstilling er ytterligere styrket ved at foreldrene ikke kan motsette seg en slik undersøkelse, jfr. bvl § 4-3 (3), samt at barneverntjenesten og eventuelle sakkyndige som den engasjerer, kan kreve å få samtale med barnet i enerom, jfr. bvl § 4-3 (4). Selv om begge disse bestemmelsene er med på å forsterke barnets rettsstilling, ligger det likevel en begrensning i at barnet ikke har en egen rett til disse tiltakene. Det er en rett for barnevernet

⁴⁷ Gording Stang (2007) s. 425, Resymé sak U-12

⁴⁸ Gording Stang (2007) s. 429, Resymé sak K-02

overfor foreldrene. Det vil dermed ofte være vanskelig for barnet å få fortalt om hvordan det opplever situasjonen hvis ikke barnevernet krever at det vil snakke med barnet i enerom uten foreldrene til stede. I praksis hender det også ofte at barnevernet ikke gjør seg bruk av denne retten, dette kan være fordi de verger seg mot å gjøre dette overfor foreldrene, for eksempel fordi de prøver å skape et tillitsforhold til foreldrene slik at eventuelt videre samarbeid skal gå lettere. Andre grunner kan være at barnevernet ikke ser noe behov for å snakke med barnet i enerom, for eksempel fordi foreldrene er så flinke til ”glatte over” problemene.

Et barns uttalelse på Landsforeningen for barnevernets nettside i 2005 er illustrerende for hvor frustrerende det kan være for barna at barnevernet ikke har en plikt til å snakke med dem i enerom: ”Jeg måtte hele tiden lyve når jeg var med mamma til barnevernet, til slutt gikk jeg ut på do og grep fatt i en fra barnevernet og spurte om jeg ikke kunne få snakke alene med barnevernet uten mamma, først da turte jeg si sannheten, og da hadde jeg løyet mye før for å dekke til sannheten. Barnevernet vet jo at barn er lojale mot sine foreldre og at de må lyve fordi de ikke kan si den virkelige sannheten, likevel så forsømmer barnevernet seg her ved at de ikke oppretter et tillitsforhold til barnet og lytter til barnet alene. Barnet har en rett til å bli sett, hørt og trodd!”⁴⁹

Vi ser altså viktigheten av at barnevernet søker å snakke med barnet alene uten foreldrene. Det er ikke mange barn som selv tørr å kreve dette, blant annet på grunn av den lojalitet de føler overfor foreldrene.

Barneverntjenesten plikter også å følge opp etter at hjelpetiltak er iverksatt, dette innebærer at den skal holde seg orientert om hvordan det går med barnet og foreldrene, og vurdere om hjelpen er tjenelig eller om det er behov for å iverksette nye tiltak, jfr. bvl § 4-5. Dette styrker også barnets rettsstilling, barnet vil herved ha noen det kan oppsøke om de ikke føler at hjelpen er tilstrekkelig og slipper å føle at alt blir overlatt til familien til å klare seg selv.

⁴⁹ Gording Stang (2007) s. 151

Videre har offentlige myndigheter, leger, lærere, psykologer, helsesøster og en del andre yrkesgrupper meldeplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger annen form for alvorlig omsorgssvikt, eller når barnet har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jfr. bvl § 6-4, 2. ledd, jfr. 3. ledd.⁵⁰ Her går altså meldeplikten foran taushetsplikten, men bekymringen må da være mer alvorlig enn for de gruppene som ikke er underlagt taushetsplikt. Altså vil bekymringen måtte være mer alvorlig for at en lege kan melde inn til barnevernet enn for at en lærer kan gjøre det samme. Dette hjelper til å styrke barnet rettstilling, men selv om det foreligger en slik plikt er den skjønnsmessig utformet. Det vil kunne være individuelt hva den enkelte mener ligger i vilkårene om ”mishandlet i hjemmet” eller andre former for ”alvorlig omsorgssvikt”, jfr. bvl § 6-4, 2. ledd. Resultatet vil kunne være at flere gruer seg for å melde inn tilfeller til barnevernet og føler de må ha tilstrekkelig informasjon siden man kan risikere å bli innkalt som vitne i en eventuell senere sak for fylkesnemda, man kan risikere å bli tiltalt for brudd på taushetsplikten om meldingen blir ansett for grunnløs, og man kan risikere å bli hengt ut i media og miste tillitten til sine pasienter. Allikevel burde hensynet til barnet tale sterkere, da de ofte er avhengige av at andre voksenpersoner melder inn for barnevernet for at de skal ha mulighet til å få hjelp. Barna er så sårbare og utsatt for overgrep at man må være forsiktig med å ikke legge for mye i vilkårene, for eksempel at det må være absolutt hundre prosent sikkerhet for at mishandling eller alvorlig omsorgssvikt foreligger. Er man bekymret for at dette kan være tilfelle burde man prøve å undersøke forholdet nærmere, forsøke å drøfte dette med foreldrene og om dette ikke fører noen vei, kontakte barnevernet med den mistanken man har.

⁵⁰ Gording Stang (2007) s. 142

8 Barnets rettstilling de lege ferenda

Som oppgaven har vist mener jeg at barnets rettstilling kan forbedres med enkelte tiltak. For det første mener jeg at det burde være en anonym kontakttjeneste på Internett hvor barnet kan få mulighet til å snakke med en saksbehandler uten å måtte fysisk oppsøke barnevernet. For eksempel såkalte ”chatte”linjer på barnvernets hjemmesider. Her vil barnet anonymt kunne snakke med en miljøterapeut eller en saksbehandler om hvordan det har det i hjemmet og hva som eventuelt kan gjøres og hvilke tiltak barnevernet kan iverksette sammen med barnet og dets foreldre for å hjelpe barnet på best mulig måte. Dette vil også gi barnevernet en mulighet til å undersøke forholdene i ulike hjem, ved at de åpent kan snakke med barnet om problemene. Jeg mener at dette kan føre til at terskelen for å oppsøke barnevernet når man har problemer hjemme vil bli mindre og kanskje muligheten for å hjelpe også barn av ”middelklassen” vil bli større da det fleste av dem vil ha tilgang til Internett. Altså vil dette kunne føre til mørketallene man mener eksisterer blir redusert.

Videre mener jeg at informasjonen om barnevernet og deres tjenester burde bli bedre opplyst. For eksempel ved generell informasjon til foreldrene på helsestasjonen og i barnehagen, og da spesielt informasjon om hvilke hjelpetiltak barneverntjenesten kan tilby foreldrene, og til barna i skolen. Jeg mener at alt dette vil gjøre at terskelen for å oppsøke barnevernet når dette først skulle være nødvendig vil bli mindre. Man fjerner noe av det autoritative synet på barnevernet og redselen for hva barnevernet vil komme til å gjøre når det blir åpenhet om barnevernets tjenester og informasjonen er lett tilgjengelig. På den annen side vil kunnskap om hva barneverntjenesten har mulighet til å gjøre av inngripen også kunne motivere foreldrene til å opptre mer lovlydig. Man kan altså si at loven og da kjennskap til denne kan virke avskrekkende på foreldrene, og at dette videre kan føre til at de skjerper seg. Kunnskap om barneverntjenesten vil både bidra til at man skjerper seg for å unngå at barnevernet blir blandet inn, samt at man lettere oppsøker hjelp i de tilfellene hvor dette har blitt nødvendig.

Et av problemene ligger i kapasiteten hos barnevernet til å ta seg av hver enkelt sak tilfredsstillende, blant annet ved at mange bekymringsmeldinger ikke fører til at saken undersøkes. Dette er bekymringsfullt og det burde rettes større fokus på dette problemet samt gis bevilgninger slik at barnevernet vil kunne gi tilfredsstillende hjelp til alle barn som måtte trenge det. Barnevernet er som sagt det eneste hjelpeorganet for barnet. Mens myndige vil kunne få hjelp gjennom politiet og sosialtjenesten, vil barnet alltid måtte gå gjennom barnevernet for å få den tilsvarende hjelpen. I dagens samfunn hvor fokuset på velferd er så stort som det er, burde det ikke skorte på hjelp til de som trenger det mest. Barna er blant de i samfunnet som er mest sårbare og lettest utsatte for overgrep, de vil ha vanskeligheter for å forstå hva som skjer, hvilke rettigheter de har eller være så små at de ikke vil kunne gi uttrykk for hva som er galt. Skader påført barnet i barndommen vil oftest prege barnet gjennom hele livet, altså må man hindre at noe skjer dem på et så tidlig stadige som mulig. Begrunnelser som at man ikke har kapasitet til å ta seg av alle, eller at man ikke har penger nok til dette, kommer noe til kort når man ser på behovet. Jeg mener derfor at barneverntjenesten burde utvides og at det burde bevilges mer penger til dette formålet, slik at en større andel av de bekymringsmeldingene som kommer inn kan undersøkes tilfredsstillende, samt at flere saker som burde vært brakt videre ikke ender i henleggelse.

Når det gjelder barnets rettigheter, mener jeg at ethvert barn over 12 år burde ha like partsrettigheter som sine foreldre, altså senke den nåværende aldersgrensen fra 15 år til 12 år. Det er forståelig at ikke alle barn uansett alder vil kunne klare å benytte seg av disse foreslåtte rettighetene, men barn etter fylte 7 år vil kunne oppfatte og forstå det vesentligste av hva som skjer rundt dem, derfor er også aldersgrensen for deres rett til å uttale seg satt ved denne alderen. På denne bakgrunn mener jeg at aldersgrensen for barns rett til partsrettigheter bør sette ned til 12 år. Barn i 7 års alderen vil være litt for unge til å forstå og klare å utnytte partsrettighetene på best mulig måte. Men et barn på 12 år vil kunne ha denne forståelsen. Det vil heller ikke være så stor forskjell på et 12 år gammelt og et 15 år gammelt barn i denne sammenhengen. Jeg mener også man fortsatt vil kunne ha med begrensningen om at barnet bør forstå hva saken gjelder for å kunne få partsrettigheter.

Barn under denne aldersgrensen bør kunne få rett til en verge som kan ivareta deres rettigheter der foreldrene ikke vil være skikket til dette. Dette vil blant annet gjelde saker hvor barnet er utsatt for overgrep, både fysisk og psykisk, fra foreldrene. Jeg kommer nærmere inn på dette nedenfor.

Dette gir barnet tilgang til advokat som kan hjelpe dem tale sin sak og innsynsrett i dokumentene osv. Barn som har fylt 12 år vil ha stor forståelse av hva som skjer rundt dem og mulighet til å uttrykke seg selv forståelig overfor en tredjepart. Ved å gi barnet partsrettigheter vil barnet få større mulighet til å kunne gå til sak om det føler seg urettferdig behandlet og ikke hørt, under forutsetningen at søksmålet kan fremmes, samt at en eventuell dommer vil måtte ta større stilling til barnet når det er å anse som part i saken. Når det gjelder partsrettigheter i relasjon til iverksettelse av hjelpetiltak, vil barnet få rett til innsyn i sakens dokumenter, dette vil gjøre at barnet vil kunne ta stilling til om det har fått tale sin sak uten å bli misforstått samt se hva barneverntjenesten har lagt vekt på ved avgjørelsen. Slik vil det muligens bli enklere for barnet å godta en eventuell avvisning eller det enkelte tiltaket. Ofte vil ikke barnet få noen forklaring på hvorfor den enkelte sak endte slik den gjorde, men med kunnskap om barnevernets begrunnelse for avgjørelsen vil det kunne bli enklere for barnet å komme seg videre og dermed også kanskje lettere å få tiltro til barnevernet ved en eventuell senere sak.

Videre burde barn under 12 år få oppnevnt en verge som kan tale deres sak og som burde få de samme rettighetene til innsyn osv som foreldrene vil ha. Vergen sitt hovedfokus vil være å få frem barnets ønsker der dette er mulig og beskytte barnet på best mulig måte slik at det slipper å bli utsatt for nye overgrep. Hovedoppgaven til vergen vil være å samtale med barnet, prøve å forstå hva det ønsker og der dette ikke er mulig, oppsøke en sakkyndig som sammen med baret og vergen vil kunne komme frem til hva som vil være det beste for barnet. Oppnevning av en verge for barnet vil gjøre det enklere for barnet da det slipper å forholde seg til flere forskjellige personer i saksgangen og det vil være enklere for barnet å snakke med en person det føler seg knyttet til. Slik vil det være enklere å få frem hva barnet mener og ønsker og videre hva som vil være det beste for barnet. Dette styrker også barnets rettstilling betraktelig da det vil kunne få muligheten til å tale sin sak og får gjennom

vergen de samme partsrettighetene som foreldrene har. På denne måten vil det ikke være forskjellsbehandling der hvor barnet og foreldrene har forskjellige interesser i saken.

Når det gjelder barnets uttalelsesrett mener jeg dette burde være en lovfestet rettighet for barn som klarer å uttrykke seg forståelig om spørsmål vedrørende det selv, altså slik at det skal høres i enhver sak om det ikke selv har ønske om å slippe dette. Barnet kan etter dagens lovgivning ikke kreve å bli hørt, men gis anledning til å bli hørt i saker som omhandler barnet, jfr. bvl § 6-4 (1). Ved å lovfeste denne retten som en rettighet for barnet styrkes barnets rettsstilling uten at det må foretas store endringer i den eksisterende lovgivning og praksis. Når det gjelder om barnets mening skal tas i betraktning må dette ses på bakgrunn av hvorfor barnets ønske har blitt gitt, om barnet kan ha blitt påvirket av noen andre, om barnet er i en interessekonflikt og om barnet har forståelse for hva som kan komme til å skje om dets ønske blir tatt til følge. Dette vil altså på samme måte som i dag bli en del av den skjønnsmessige avgjørelsen.

Barnet burde også ha en lovfestet rett til å få snakke med barnevernets saksbehandler tidlig i sakens forløp. Denne retten burde være utformet slik at barneverntjenesten har en plikt til å snakke med barnet i enerom i enhver sak hvor det blir iverksatt undersøkelse. Dette burde også skje tidlig i sakens forløp, helst i løpet av det først møtet. På denne måten vil barnet selv slippe å måtte gå til det skrittet å kreve å få snakket med en saksbehandler alene uten foreldrene, noe de fleste barn vil verge seg for å gjøre, samt at hensynet til barnets beste vil være bedre ivaretatt.

Når det gjelder de enkelte hjelpetiltakene, burde de i større grad være rettet mot barnet og ikke kun som en hjelp til foreldrene. Barnet burde også kunne kreve at tiltak blir iverksatt, altså slik at barnet vil kunne få tilbud om tiltaket, selv om foreldrene motsetter seg dette, hvert fall i de tilfelle der det er gammelt nok til å forstå betydningen av tiltakene, og hvor de er rettet mot barnet, slik som støttekontakt, barnehageplass og avlastningshjem. For at slike tiltak skal iverksettes i dag kreves det samtykke fra foreldrenes side, dette er forståelig ut fra legalitetsprinsippet, og det ville være meget inngripende om barneverntjenesten kunne gripe inn med hjelpetiltak mot foreldrenes vilje, samt at de fleste hjelpetiltakene

forutsetter at det er samarbeid mellom foreldrene, barna og barneverntjenesten hvis de skal fungere tilfredsstillende. På den annen side blir barnets rettsstilling svekket av dette, og det burde finnes en middelvei. For eksempel ved at det blir mer fokus på hva som vil være til det beste for barnet ved avgjørelsen av hvilke hjelpetiltak som burde iverksettes og at barnet for mer å si i beslutningen av hvilke tiltak som skal iverksettes. Om foreldrene overhodet ikke skulle stille seg åpen til å få den hjelpen barnevernet føler det måtte trenge, burde det være en mulighet for at tiltak iverksettes mot deres vilje. Dette må da forutsettes av at barnet samtykker der barnet er gammel nok til å gi et slikt samtykke, eller at en verge som er oppnevnt på barnets vegne gir dette samtykket. Det er allerede i bvl § 4-4, 4. ledd utviklet en slik regel, men jeg mener dette burde være noe barneverntjenesten selv kan pålegge, altså at man ikke må gjennom fylkesnemda for å få tiltaket iverksatt. De fleste saksbehandlere vil verge seg mer for å iverksette tiltak når man må gjennom fylkesnemda, og dette kan føre til at tiltak som burde vært iverksatt ikke blir det. Selv om vilkåret om at det er fylkesnemda som må godkjenne disse tiltakene styrker rettssikkerheten overfor foreldrene, mener jeg hensynet til hva som er det beste for barnet vil måtte tale sterkere her. Ved å kunne iverksette slike tiltak, altså pålegg om barnehageplass og tilsyn, vil man kunne få et innblikk i familiens hverdag og dermed undersøke forholdene og om det er behov for ytterligere tiltak for å hjelpe familien på best mulig måte. Jeg mener også det styrker barnets rettstilling at kommunen og dermed barnevernet selv vil kunne iverksette disse tiltakene.

Jeg mener fortsatt at det beste for barnet oftest vil være å kunne få hjelp i hjemmet gjennom hjelpetiltak som er rettet både mot barnet, og mot barnet og foreldrene og samspillet mellom dem. Derfor burde fortsatt vilkårene for omsorgsovertakelse være strengere enn vilkårene for å iverksette hjelpetiltak. Tilbudet om hjelpetiltak burde heller utvides. Jeg mener for det første at bolig burde være et hjelpetiltak. Veldig mange familier er fattige og har ikke penger til å kunne bo fast et sted, dette påvirker både barna og familien generelt. For barnets vedkommende vil det måtte tilpasse seg nye vennegjenger og miljøer og det mangler mye stabilitet. Foreldrene vil kunne se det som nederlag å hele tiden måtte flytte rundt, for eksempel at de føler de ikke kan tilfredsstille barnets behov om et trygt og godt

hjem. Dette vil kunne påvirke dem psykisk og det virker stressende, noe som igjen går ut over barna. Hadde bolig vært et hjelpetiltak etter barnevernloven i stede for et tiltak etter annen lovgivning, ville det muligens være enklere å få satt i kraft, da hensynet til barnet her vil være en faktor man må ta i betraktning. Kommunen kunne ordnet med tilpassningshjem til familier som ikke har mulighet til å dekke boligutgiftene og for eksempel begynne å kreve boligutgift etter hvert som familien får inntekt til å dekke dette, slik vil barnet få stabilitet og foreldrene lære seg å takle en normal hverdag uten å være bekymret for om de må flytte eller lignende.

Selv om tilbudet om hjelpetiltak burde utvides og det burde fokuseres mer på å hjelpe barnet i hjemmet, må man ikke trekke dette for langt. Her blir det viktig med jevnlig oppfølging, slik at barna slipper å utsettes for flere og langvarige hjelpetiltak som ikke har noen hjelpende funksjon. Fosterhjem burde ikke være det siste alternativet i enhver sak. Hvis saksbehandleren føler at hjelpetiltakene vil være helt nytteløse burde han heller fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemda enn å iverksette tiltak på tiltak som viser seg til slutt å ende i omsorgsovertakelse uansett. Dette påfører barnet unødvendig mye stress og problemer.

Videre mener jeg at gruppesamtale med foreldrene og barnet burde vært en plikt for barnevernet før iverksettelse av de første hjelpetiltakene. Her vil saksbehandleren kunne inkludere foreldrene og barnet slik at de alle får en bedre forståelse av hva de enkelte tiltakene innebærer, hvordan de kan hjelpe familien og hvorfor man mener de bør iverksettes. Dette gjør blant annet at foreldrene føler de er med på å fatte vedtaket, slik at de fortsatt beholder noe av kontrollen og dermed vil tiltaket mest sannsynlig også ha større virkning, og samarbeidet vil være bedre. Det vil også hjelpe barnet i de tilfellene hvor de er gamle nok til å bedre forstå hvordan dette kan hjelpe familien og barnet.

Barn av foreldre med rusmiddelproblemer er ofte meget utsatt for omsorgssvikt og foreldrene vil også i flere tilfeller være flinke til å skjule disse problemene. Vanskeligheten her vil ligge i å få opplysninger om disse barna, ofte fordi de er svært lojale mot foreldrene.

Her burde det fokuseres mer på åpenhet om problemene og tiltak som kan settes inn for å hjelpe. Hvis man får ut informasjon om rusmiddelmisbruk og hvordan dette påvirker barnet og familien generelt til barn og foreldre i barnehagen og på skolen, vil muligens skammen over å ha dette problemet bli mindre. Når det nå er et lukket og forbudt tema vil skammen man føler gjøre at man også skjuler problemene istedenfor å oppsøke hjelp. Større åpenhet her er klart viktig. Dette er også fokuset i årets traksjon på NRK, "Blå kors". Her rettes fokuset mot barn av rusmiddelmisbrukere og hva som kan gjøres for å forbedre deres levevilkår. Pengene går til å starte opp og støtte prosjekter i Norge som er rettet mot barn og ungdom som er rammet av foreldrenes rusmiddelmisbruk. Her er blant annet fokus på informasjon og åpenhet i både skolen og barnehager viktig.

Når det gjelder gravide rusmisbrukere burde disse få tilbud om hjelp og oppfølging i et "hjem" både under graviditeten og hvert fall det første året etter fødselen, da dette året vil være meget tøft og det vil være lett for mor å falle tilbake til å bruke rusmidler igjen. Her burde fokuset være på samtale mellom moren og sakkyndige om hvordan hennes problemer påvirker barnet og motivasjon til moren slik at hun forsetter å holde seg borte fra rusmiddelene. Samtalen burde også dreie seg om hva som skjer når barnet blir født, hvilke problemer mor vil komme til å støte på, hva barnet trenger av omsorg og hjelp og hvordan mor skal kunne gi barnet dette. Det første året etter fødselen vil fokuset rettes mot hvordan mor og barnet skal kunne klare seg alene og forberede mor på dette, samt tilby henne ulike typer hjelpetiltak som vil kunne lette hverdagen. Jeg tror dette vil være et bra tiltak for at flere barn får en god start på livet og at flere familier klarer å takle problemene sine med hjelp av barnevernet uten at dette vil skade barnet eller det vil bli tale om omsorgsovertakelse. Får familien en dårlig start og et dårlig utgangspunkt skal det mer til for å rette opp igjen dette.

Her vil igjen bevilgninger til barnevernet være av sentral betydning. Den mest utbredte unnskyldningen for at slike tiltak ikke kan tilbys eller ikke kan tilbys i tilstrekkelig omfang er at kommunen mangler penger. Det finnes slike tilbud i dag, etter sosialtjl.⁵¹ § 6-2 a, kan

⁵¹ Lov om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven) av 13. desember 1991 nr. 81

man tvangsinnlegge gravide. Norge er det eneste landet hvor myndighetene har denne makten. Allikevel er problemet her oppfølgingen knyttet til hvor lenge mor og barn har mulighet til å oppholde seg i institusjonen etter fødselen. Jeg har snakket med en av de ansatte på Borgestadklinikken og hun rapporterer at ønsket til mødrene ofte er å kunne oppholde seg hvert fall et år etter fødsel på institusjonen slik at de kommer inn i rutiner og lærer å takle hverdagen sammen med barnet uten rusmidlene.

Når det gjelder barnets rettsstilling etter pasientrettighetsloven er denne i dag svak da barnet ikke regnes som egen pasient i tillegg til foreldrene der de følger foreldre med rusmiddelavhengighet. Dette er nå foreslått endret slik at helsepersonell gis plikt til aktivt å vurdere barnas behov, drøfte forhold av betydning for barnets trivsel, helse og utvikling med foreldrene eller andre som er gitt omsorgen for barnet.⁵²I lovforslaget styrkes også barnets rett til informasjon om foreldrenes situasjon.⁵³

Jeg mener også at barn som er parter, altså i følge denne oppgaven barn over 12 år, burde ha en rett til å klage inn vedtak til Fylkesnemda, for eksempel at tiltak ikke har blitt iverksatt, at det ble iverksatt alt for mange unødvendige tiltak over for lang tid istedenfor at foreldrene ble fratatt omsorgen, osv. Disse barna har nå i dag, som voksne, en mulighet til å søke erstatning for unnlatt inngripen i barndommen fra barnevernets side. Om de selv kan klage på unnlatelsen mens de ennå er ung kan dette spare disse barna fra mye vondt samt at de slipper å rippe opp i det som skjedde når de er voksne. Videre vil dokumenter og lignende være lettere tilgjengelig og hukommelsen bedre om saken kan komme opp mens barnet ennå er ung istedenfor at de må søke erstatning av staten for at disse tiltakene ikke ble iverksatt når de er blitt voksne. Når det gjelder barn under 12 år mener jeg at det fortsatt bør eksistere en klagemulighet for barnet, men at det vil være vergen sin oppgave å formidle barnets klage og tale på barnets vegne.

⁵² Organisasjonen voksne for barn – artikkel: ”Barn i rusfamilier – med rett til å bli sett”, s. 14

⁵³ Organisasjonen voksne for barn – artikkel: ”Barn i rusfamilier – med rett til å bli sett”, s. 14

For at barnet skal ha mulighet til å utnytte denne klageadgangen på best mulig måte må det foreligge informasjon til barnet om at det har denne adgangen, hva det vil bety og hvordan barnet skal gå frem. Barnet burde også få bistand fra det offentlige til å skrive klagen, fylle ut eventuelle søknader og noen å snakke med som kan hjelpe det i prosessen. På denne måten vil alle barn ha det samme utgangspunktet og mulighet til å utnytte rettigheten på lik linje uten at det foreligger noen forskjellsbehandling av for eksempel de eldste og mest ressurssterke. Alle vil få tilbud om samme rettighet og samme mulighet og hjelp til å utnytte seg av denne rettigheten.

9 Avslutning

Oppsummert er barnets rettsstilling fortsatt et område under utvikling hvor det gjenstår en del for at man kan kunne si at det er tilfredsstillende. Jeg har i oppgaven vist til utviklingen de siste årene og internasjonal lovgivnings påvirkning på nasjonal rett. Videre har jeg gjennomgått en grundig tolkning av de ulike bestemmelsene i barnevernloven § 4-4 og sett på hvordan barnets rettsstilling står her, for så til slutt å se på forbedringer som kan gjøres for at barnet skal kunne få de samme rettighetene som andre mennesker, for eksempel foreldrene. Vi ser at det fortsatt er en stor skjevhet i forholdet mellom foreldrenes rettigheter etter lovgivningen og barnas rettigheter, og at denne forskjellen kan utjevnes ved forholdsvis enkle tiltak, slik som lavere aldersgrense for å kunne kreve partsrettigheter og oppnevne en verge til å tale barnas sak for dem under denne alderen.

Vi ser at hensynet til barnets beste og det biologiske prinsipp ofte er to motstridene hensyn og at det i rettspraksis både internasjonalt og nasjonalt er avgjørende for utfallet av saken hvilket av disse hensynene domstolene legger seg på. Det har vært avgjørelser både hvor hensynet til beste har vært det avgjørende og hvor det biologiske prinsipp har vært det avgjørende. Når det gjelder hensynet til barnets beste vil dette komme mer i betraktning hvor inngrepet ikke er så alvorlig, mens det biologiske prinsipp er avgjørende i saker hvor inngrepet er svært krenkende overfor familien.

Jeg har også kommet med noen forslag på endringer jeg mener burde gjennomføres for at barnets rettsstilling skal bli tilfredsstillende. Dette er blant annet å senke aldersgrensen for hvor gammel man må være for å anses som part, oppnevne verge som skal tale barnets sak til de barna som er for unge til å anses som part i saken, klageadgang for barna eller vergen på vegne av barna, bevilgning av mer penger til kommunene slik at de kan tilby et tilfredsstillende tilbud til barn og familier med problemer, slik som bolig og hjem for gravide med rusmiddelavhengighet, utvide tilbudet om hjelpetiltak, osv.

Videre har det vært pekt på ulempene ved at barnet må gjennom barnevernet for å få den hjelpen andre myndige personer kan få gjennom å oppsøke politiet eller sosialtjenesten. Ofte blir bekymringsmeldinger som kommer inn avvist og saker henlagt på grunn av mangel på kapasitet og bistand. Barn er en av de svakeste stilte og mest sårbare

menneskene i samfunnet og allikevel den gruppen mennesker som vanskeligst får den hjelpen det måtte trenge.

10 Litteraturliste

Gording Stang (2007): Elisabeth Gording Stang *Det er barnets sak*, Universitetsforlaget, Oslo 2007

Kokkersvold (1989): Else Kokkersvold, *Tilsyn som forebyggende barnevern - dilemmaer i praksis* i Elisabeth Backe-Hansen og Kari Næs (red.), *Bedre barnevern*, TANO, Oslo 1989, s. 183- 200

Tjomsland (2003): Steinar Tjomsland (red.) *Barnevern og omsorgsovertakelse*, Kommuneforlaget, Oslo 2003

Barnerett (2008): Mary-Ann Hedlund (red.) *Barnerett - i et internasjonalt perspektiv*, Fagbokforlaget, Oslo 2008

Lindboe (2003): Knut Lindboe *Barnevernrett*, 4. utg, Universitetsforlaget, Oslo 2003

Detrick (1999): Sharon Detrick *A commentary on the United Nations Covention on the Rights of the Child*, Nijhoff, The Hague 1999

Vogt Grinde (2003): Turid Vogt Grinde *Nordisk barnevern: Likheter i lovgivningen - forskjeller i praksis: om kultur, normer og holdninger*, Nordisk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo 2003

Vogt Grinde (2004): Turid Vogt Grinde *Nordisk barnevern: terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo 2004

Organisasjonen voksne for barn: Organisasjonen voksne for barn - Barn i Norge, sendt på mail fra Liv Drangsholt ved Borgestadklinikken, utgis 10. oktober

Dagbladet nettsider 6. Mars: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/03/05/528932.html>
Artikkel: Barnevernet bør kunne bruke tvang

ABC Nyheter 22. Mai: <http://www.abcnyheter.no/node/33893> Artikkel: Barn uten rettssikkerhet

NRKs nettsider, Puls, 21. Jan: <http://www.nrk.no/programmer/tv/puls/1.4547950> Artikkel: Foreldrene stopper barnevernet

Landsforeningen for barnevernsbarn: Forum for barnevernsbarn, rapport fra samlinger
<http://www.barnevernsbarna.no/sider/prosjekter/forum.html?mID=113&parentID=104>

FORARBEIDER:

Ot.prp.nr.45(2002-2003)

Ot.prp.nr.44(1991-1992)

Innst.O.nr.80(1991-1992)

NOU 2000: 12

RETTSPRAKSIS:

Rt. 1984 side 289

Rt. 1991 side 668

Rt. 2004 side 1046

Rt. 1995 side 447

Rt. 1998 side 1702

Rt. 1996 side 1203

Rt. 2003 side 301

INTERNASJONAL PRAKSIS:

EMD K og T mot Finland 12.juli 2001

EMD Bronda mot Italia, dom av 9. juni 1998, Reports 1998 – IV s. 1476

